

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства

Надія Черкес

НАУКОВЕ МОВЛЕННЯ ЛІКАРЯ

Конспект лекцій з вибіркової дисципліни
для студентів 2 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 Педіатрія»

ЛЬВІВ - 2023

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства

Надія Черкес

НАУКОВЕ МОВЛЕННЯ ЛІКАРЯ
Конспект лекцій з вибіркової дисципліни
для студентів 2 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 Педіатрія»

Обговорено та ухвалено на засіданні
методичної комісії кафедри
українознавства (протокол №1 від 31
серпня 2023 року)

Затверджено методичною комісією
факультету іноземних студентів
(протокол №1 від 31 серпня 2023 року)

ЛЬВІВ - 2023

УДК 811.161.2 (072)

Ч 11

Черкес Н. Д.

Наукове мовлення лікаря: конспект лекцій з вибіркової дисципліни для студентів галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 228 Педіатрія» / Н. Д. Черкес. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2023. 34 с.

*Навчально-методичне видання містить конспект лекцій з вибіркової навчальної дисципліни «Наукове мовлення лікаря», проблемні питання, поради, список рекомендованої літератури, визначення основних понять.
Адресовано студентам медичного факультету ЗВО медичного профілю.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гутор Л.В., кандидат педагогічних наук, доцент

Обговорено та ухвалено на засіданні методичної комісії кафедри
українознавства (протокол №1 від 31 серпня 2023 року)
Затверджено методичною комісією факультету іноземних студентів
(протокол №1 від 31 серпня 2023 року)

© Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького, 2023
© Гаїна Стечак, 2023
©Кафедра українознавства, 2023

Передмова

Рівень культури наукового мовлення — це рівень опанування тонкощами спілкування у межах свого фаху, рівень володіння професійною науковою мовою, спеціальними термінами, назвами необхідного для роботи обладнання та інструментарію. Тому саме осмислення важливості набуття потрібних мовленнєвих навичок і вмінь здатне допомогти студентові опанувати мову своєї майбутньої професії, вільно використовувати найдоречніші у кожній конкретній ситуації слова та синтаксичні конструкції, влучно добирати наукову лексику свого профілю і легко й невимушено володіти нею, не допускати власних та вміти вчасно й коректно виправляти помилки колег-співрозмовників. Кожне слово, кожен вираз, кожна фразеологічна чи синтаксична мовленнєва одиниця повинна бути побудована за стилістично-цільовими та лексико-граматичними законами українського слововживання, не допускаючи дисонансу, двозначності чи недомовленості. Відомо, що добре осмислена проблема — це наполовину вирішена проблема. Тому якщо майбутній медик навчиться свідомо й критично ставитися до свого професійного мовлення, правильно оцінювати його, то належний рівень його лінгвістичної грамотності покращить і рівень його майстерності як лікаря. Культура наукового мовлення є безперечно важливим компонентом фахової готовності спеціаліста будь-якої галузі знань. Проте особливою мірою це стосується медичних працівників, оскільки вони щодня безпосередньо спілкуються з людьми під час ретельного виконання своїх службових обов'язків.

За даними сучасних наукових психологічних досліджень від культури професійного наукового мовлення лікаря нерідко залежить успіх лікування і якість проведених медико-профілактичних, діагностичних та лікувальних дій і маніпуляцій. Загалом результат лікування рівносильно залежить як від рівня спеціальних знань медичного працівника, так і від його вміння коректно й виважено спілкуватися з пацієнтом. Вправи і завдання методичного збірника створені з урахуванням окремих структурних компонентів фахово-медичного мовлення: *когнітивного* (знання літературної нормативності), *комунікативного* (використання мовних засобів з певною метою, в конкретних умовах і ситуації спілкування) і *експресивного* (вдале застосування наголосу, тембру, сили голосу, мелодики, темпу, ритмо-динаміки та доречних зупинок і пауз).

Самостійне виконання студентами аудиторних, домашніх та творчо-пошукових завдань дасть можливість оволодіння ними високою культурою усного та писемного професійного мовлення, вдосконалення вже набутих знань та набуття гнучких практичних навичок із бездоганим умінням застосовувати їх у практичній діяльності.

Тематичний план лекційних занять з дисципліни «Наукове мовлення лікаря»	
№	Теми лекційних занять
1	Предмет, мета і завдання курсу «Наукове мовлення лікаря».
2	Лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості наукового мовлення. Типові помилки в науковому мовленні лікаря.
3	Написання реферату, конспекту.
4	Написання наукового дослідження. Вимоги до написання.
5	Редагування медичних наукових текстів.
6	Публічний виступ. Підготовка лікаря до наукового виступу.
РАЗОМ лекційних годин з дисципліни – 12 годин	

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Предмет, мета і завдання курсу «Наукове мовлення лікаря»

План

1. Наукове мовлення лікаря” як навчальна дисципліна.
2. Міждисциплінарний зв'язок із медичними дисциплінами.
3. Об'єкт і предмет українського медичного наукового мовлення.
4. Мова науки. Її особливості. Універсальний характер наукової мови. Фахова мова лікаря.
5. Ключові поняття курсу.

Література

1. Ботвина І.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2021. 190 с.
2. Городенська К.Г. Синтаксична специфіка української наукової мови. *Українська термінологія і сучасність*. Київ: КНЕУ, 2021. Вип. 4. С. 11-15.
3. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 2021. 307 с.
4. Михайлова О.Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. / О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопар. Харків: ХНУ імені М. Каразіна, 2021. 97 с.
5. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект). Київ: Наука, 2021. 303 с.
6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 312 с.
7. Основи наукового мовлення: навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2020. 80 с.
8. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 215 с.
9. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. О.М. Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 216 с.

Виклад лекційного матеріалу

Тексти наукового стилю (НС) містять наукову інформацію, яка здобувається в результаті пошуку причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами дослідження в ході цілеспрямованих експериментів. У лексичному плані НС використовує терміни відповідних наук, як природничих, технічних, так і гуманітарних.

Оскільки терміни мають переважно форму іменників, то в цьому стилі переважає іменний характер висловлювання і тексти насичені абстрактною лексикою. У цьому стилі широко вживаються дієслівно-іменникові конструкції, які є теж вираженням термінологічної функції дієслів як виразника процесуальної ознаки. Емоційна та експресивна лексика науковим текстам невластива (особливо для природничих наук); щодо гуманітарних наук, наприклад, літературознавства, то тут зустрічаються подекуди емоційно-експресивні елементи, які виконують функцію термінів і є формою вираження спеціальних понять. Для синтаксису НС характерне вживання ускладнених конструкцій, розгорнутих складних речень, активне функціонування дієприслівникових та порівняльних зворотів, вставних і вставлених конструкцій, відокремлених та однорідних членів речення (М. Зарицький).

Термінологія (сукупність термінів) існує у 2-ох вимірах, як результат фіксації наукового пізнання (термінологічні словники) та як функціонування у контексті наукової та навчальної літератури і в комунікативному аспекті.

Українська наукова мова сьогодення сягає глибини віків, що підтверджують як найстаріші зразки актової мови та правничої термінології дохристиянської Русі, так і теоретичні дослідження окремих терміносистем. Охарактеризувати сучасний стан та перспективи розвитку наукової термінології не можна, не торкнувшись бодай короткої історії її становлення. Науковій термінології передував період стихійного термінотворення, коли в окремих мовах накопичувався достатній арсенал

тематично об'єднаних слів для позначення системи спеціальних понять. Вихідною базою будь-якої галузевої термінології є поняття природної (загальнонавчальної) мови та її лексичні одиниці.

Обслуговувати нову сферу науки, людської діяльності починають слова, які є назвами побутових понять, що виникли у процесі практичного пізнання світу і стали на даному етапі представниками наукового поняття.

На початковому етапі становлення тієї чи іншої науки загальний стан і розвиток пізнання був таким, що вимагав порівняння певних понять з відповідними співіснуючими предметами навколишньої дійсності за аналогією як одного із зовнішніх стимулів термінологізації загальнонавчальних слів [6, 110]. До речі, терміносистеми нових галузей знань і сьогодні при найменуванні понять послуговуються принципом аналогії, зокрема в терміносфері автоматизованих систем: **архітектура, захист, надійність, поштова скринька** тощо.

На відміну від загальнонавчальних слів, **терміни є продуктом вторинної номінації понять**, що пов'язане передусім із подвійним баченням світу: загальним і науковим. Наукове бачення може ґрунтуватися на загальному, як на своєрідних знаннях нижчого порядку. Таким чином, мова науки нашаровується на природну вже тоді, коли система звичайного, загального розуміння світу склалася і знайшла своє відображення в природній мові. Мова науки, використовуючи загальнонавчальні слова, наповнює їх особливим науковим змістом, закріплює у дефініціях. Звідси вторинність спеціальної лексики, провідне місце в якій належить термінам.

Історія формування української наукової мови — це постійне переборювання політичних перешкод і заборон. Свої потенційні можливості вона розкриває при найменших послабленнях екстралінгвальних факторів, які тримали її в лабетках бездержавності впродовж століть..

Заборона української мови як засобу літературного спілкування затримувала її стильову диференціацію, а водночас і формування термінологічного фонду. Розвиток української мови (а відповідно й термінології) на власній етнічно-мовній основі найбільше гальмували недержавний статус рідної мови та її територіальна роз'єднаність. У формуванні української наукової термінології умовно можна виділити кілька періодів.

Перший період (друга половина — кінець XIX ст.) пов'язаний із журналом «Основа» та діяльністю Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ) в Галичині, іменами І. Верхратського, М. Драгоманова, В. Левицького, М. Грушевського, І. Пулюя, П. Куліша. У цей час українська мова збагачувалася "новими термінами та висловами, відповідними до прогресу сучасної цивілізації.

Особливістю українського термінотворення кінця XIX — початку XX ст. було вироблення принципу орієнтації на народну мову з широким використанням термінів і терміноелементів грецького та латинського походження, а також терміноелементів, прийнятих у міжнародній практиці.

Другий період (початок XX ст. до 20-х років) ознаменувався утворенням Наукових товариств у Східній Україні: «Просвіта» (у Києві), ім. Квітки-Основ'яненка (у Харкові) та інших термінологічних комісій, завданням яких був збір та впорядкування народної термінології з різних галузей знань. У цей час медична секція Київського товариства розпочинає роботу над укладанням медичного словника. Для розбудови української ботанічної, сільськогосподарської та науково-технічної термінології чимало зробив гурток натуралістів при Київському політехнічному інституті, на думку членів якого, "не знаючи термінології, не можна ні науку вперед посувати, ні передавати її здобутки народові.

Третій етап у формуванні української наукової мови припадає на 20-ті — початок 30-х років XX ст. — час відновлення української державності, розширення суспільних функцій української мови. Майже після двохсотлітньої перерви українська мова стала мовою законодавства, адміністрації, армії, всіх сфер суспільного й політичного життя країни. Це спонукало до цілеспрямованої термінологічної роботи, яка була логічним продовженням термінологічної праці когорти діячів науки, техніки, лінгвістів, письменників у попередні десятиліття. У 1921 році утворився Інститут української наукової мови (ІУНМ), перед ученими якого

ставилося завдання спрямовувати процес розвитку української наукової мови. Для цього необхідно було виробити наукові засади творення як окремих термінологічних одиниць, так і формування цілих терміносистем, заповнити прогалини, що закономірно в них з'явилися: виробити принципи й методи побудови нової лексики на позначення понять науки, політики, державності тощо, ще не названих українською мовою. Така ситуація, на думку Ю. Шевельова, типова для всіх мов у період, коли вони поширюють сферу вживання та мають задовольнити найрізноманітніші вимоги суспільства. Теоретичні засади термінотворення було чітко сформульовано в "Інструкції до укладання словників.

Терміни виникали шляхом переосмислення загальноживаних слів, творення нових, запозичення готових лексем з інших мов. Різним був підхід до термінотворення, нерідко вдавалися навіть до крайніх заходів (від пуристичних до максимальної орієнтації на запозичення). О. Курило зазначала: "Саме життя покаже, який принцип у термінології та науковій мові може перемогти, а певніше, що вони обидва матимуть однакову рацію виживання" [4, 1]. Творчу працю вчених перервано звинуваченням українських філологів у народництві та націоналізмі. Впродовж 1933-1935 рр. було випущено 5 бюлетнів під гаслом "Проти націоналізму в термінології", які вилучили значну частину прийнятих у 20-ті роки термінів із різних галузей знань. Після цього праця на термінологічній ниві майже припинилася.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості наукового мовлення. Типові помилки в науковому мовленні лікаря

План

1. Лексичні особливості наукової мови медицини.
2. Особливості використання медичних термінів. Словотворення у медичній термінології.
3. Вторинна номінація, її види. Запозичення. Аббревіація в термінології.
4. Багатозначність термінів та їх понятійна невизначеність.
5. Синоніми у термінології лікаря.
6. Мовні штампи та кліше в науковій мові.
7. Фразеологія наукового стилю мовлення.
8. Морфологічні особливості медичного наукового тексту. Форми звертання. Рід невідмінюваних аббревіатур.
9. Записи цифрової інформації. Правила оформлення дат.
10. Синтаксис наукової мови лікаря. Порядок слів у реченні, його стилістичні властивості.
11. Стилiстичне використання форм особи і числа. Авторське „ми” / „я” у науковому мовленні. Питання синтаксичної синоніміки в наукових медичних текстах.
12. Термінологічні фахові словники.
13. Найпоширеніші помилки в науковому мовленні лікаря. (На прикладі наукових статей та інших наукових текстів).

Література

1. Ботвина І.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2021. 190 с.
2. Городенська К.Г. Синтаксична специфіка української наукової мови. *Українська термінологія і сучасність*. Київ: КНЕУ, 2021. Вип. 4. С. 11-15.
3. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 2021. 307 с.
4. Михайлова О.Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. / О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопар. Харків: ХНУ імені М. Каразіна, 2021. 97 с.
5. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект). Київ: Наука, 2021. 303 с.
6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр

навчальної літератури, 2021. 312 с.

7. Основи наукового мовлення: навч.-метод, посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2020. 80 с.

8. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 215 с.

9. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. О.М. Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 216 с.

Виклад лекційного матеріалу

У медичних текстах часто трапляються помилки слововживання і кальки з російської мови, які стосуються і загальноновживаної, й вузькоспеціальної лексики: *відмінні риси (неправ.) – характерні риси (прав.); сприяє хворобам (неправ.) – призводить до хвороб (прав.); попередити хворобу (неправ.) – запобігти хворобі (прав.); в якості головного лікаря (неправ.) – як головного лікаря (прав.); регулюючі органи влади (неправ.) – керівні, вищі (прав.); грошові кошти розподіляються в залежності від потреб (неправ.) – кошти розподіляються залежно від потреб (прав.); спеціаліст (лише за освітою) – фахівець (за знаннями). на сьогоднішній день (неправ.) – нині, натепер, у наш час (прав.); їх обирають з числа провідних фахівців (неправ.) – з-поміж, серед (прав.); співробітник лікарні (неправ.) – працівник (прав.); ученая степень (неправ.) – учений ступінь (прав.).*

У текстах медичного спрямування також трапляються помилки щодо неуніфікованих скорочень: назва Міністерства охорони здоров'я України й інших державних органів у межах одного тексту написані то повністю, то аббревіатурою. Поширена помилка – не введення скорочень. Наприклад, за першого вживання терміна скорочення до нього не вводять, а далі за текстом термін уживають уже як скорочення (звісно, це не стосується загальноновживаних скорочень). Така неграмотність у використанні скорочень дезорієнтує читачів і значно ускладнює сприйняття ними матеріалу. Проблема уніфікації стосується також числівників у тексті: значення однорідних величин подаються то в літерному, то в цифровому наборі. Пильну увагу слід звертати на перевірку таких текстових елементів як найменування посад, ініціалів, імен, назв політичних організацій, географічних назв, адрес, дат і чисел.

Аналізуючи окремі медичні тексти, студенти виявляють основні помилки, серед яких найчастіше – лексико-стилістичні (неправильне слововживання, росіянізми і кальки), орфографічні, синтаксичні, фактичні помилки, композиційні неточності.

В українській мові для позначання дії, яка не передбачає точного означення її виконавця, уживають безособові конструкції з віддієприкметниковими формами на **-но, -то**. Їх використовують у діловому стилі від XIV ст. і вони становлять ество української мови. Основне призначення речень із предикативними формами на **-но, -то**, як і інших типів пасивних речень, – зосередити увагу на завершенні дії та її результаті, а не на виконавцеві. Наприклад: *відряджено асистента, написано статтю, переслухано виступ, пересаджено пацієнта, оповідано історію, сказано відповідь, завершено звіт, підбито підсумки, написано статтю, зроблено експеримент, прочитано лекцію, подано заяву, зверстано монографію, розміщено інформацію, прослухано лекцію, зібрано показники, прочитано оголошення*. Це цілком природне вживання слів (дієслово **-но, -то** + ЩО?КОГО?), бо відповідає національній традиції української мови. Важливо усвідомити, що тривалий час українцям нав'язували чужий (московський) граматичний лад мови, чужий модус бачення світу. Тому важливо бути мовними патріотами, залишатися у духовному полі рідної традиції.

Коли вживання дієслів на **-но, -то** є небажаним?

Перша ситуація – коли у реченні йдеться не про дію істот (переважно осіб), а про природні явища (правильно → *будинок вкритий снігом, а не (!) ~~вкриттє~~ снігом; правильно → *небо захмарене, а не (!) ~~захмарєнє~~*; правильно → *гори вкриті камінням, а не (!) ~~вкриттє~~ камінням; правильно → *небо затягнуте хмарами, а не (!) ~~затягнуттє~~ хмарами*).**

Друга ситуація – коли подано дійову особу (дійових осіб) непрямим додатком, зазвичай в орудному відмінку (правильно → *вчена рада рекомендувала рукопис до*

друку, а не (!) вченою радою рекомендовано рукопис до друку; правильно → викладач озвучив проблему, а не (!) проблему ~~озвучено~~ викладачем; правильно → проректор призначив перевірку, а не ~~проректором~~ призначено перевірку; правильно → питання підготував доповідач, а не питання підготовлено ~~доповідачем~~; правильно → опонентів призначає вчена рада або учена рада призначає опонентів, а не (!) ~~вченою радою~~ призначено опонентів). В орудному відмінку може стояти іменник (займенник), що означає знаряддя дії. Наприклад: *лист написано олівцем*, бо олівець – це знаряддя дії, але неправильно (!) *лист написано фармацевтом* (у цьому прикладі треба вжити активну конструкцію *Фармацевт написав листа*).

Третя ситуація – коли ужито дієслівну зв'язку *буде* + дієслово на -но, -то. Наприклад: *Статтю **буде присвячено** особливостям кодифікації кальок в українській медичній термінології доби українізації; Основним методом для порівняльного аналізу **буде обрано** метод кінцевих елементів; **буде вилучено** з ужитку праці репресованих мовознавців.*

Четверта ситуація – коли ужито дієслівну зв'язку *було* + дієслово на -но, -то. Поширеними в українськомовних наукових текстах є конструкції: *Статтю **було присвячено** особливостям кодифікації кальок в українській медичній термінології доби українізації; Основним методом для порівняльного аналізу **було обрано** метод кінцевих елементів; **Було вилучено** з ужитку праці репресованих мовознавців.*

Якщо вживання дієслівної зв'язки *буде* при формах на -но, -то справді надає реченню значення майбутнього часу, то дієслівна зв'язка *було* є не спеціальним формальним показником часу, а лише допоміжним стилістичним засобом або навіть **надлишковим мовленнєвим компонентом**, оскільки основним значенням самої форми і є показ минулої дії в її наявному результаті. Семантика минулого часу вже закладена в предикативних формах на -но, -то їхньою словотвірною структурою, адже за походженням ці форми – пасивні дієприкметники минулого часу. Тому поєднання форм на **-но, -то** + *буде* містить внутрішню логічну суперечність, тому що в одній синтаксичній конструкції поєднують різновекторні граматичні форми – минулий і майбутній час.

Якість професійного спілкування сучасного українського лікаря – важливий складник ділового іміджу фахівця, його мовної культури. Звернімо увагу на точність уживання медичних термінів у науковому стилі, про так звану «підступність» паронімів, слів, близьких за звучанням, але різних за значенням і написанням. Саме вони становлять чи не найбільшу кількість помилок у науковому тексті лікаря.

Військовий / воєнний. У комунікаціях лікарів майже виникають труднощі у вживанні мовних стереотипів із паронімами *військовий / воєнний, військово- / воєнно-*. У часі московсько-української війни ці слова в обігові як в усному, так і в писемному мовленні, тому застанемось, що прикметник «воєнний» означає 'який стосується війни, пов'язаний з нею'. **Війна** → **воєнний**: *воєнний* конфлікт, *воєнне* вторгнення, *воєнний* стан, *воєнно-медична* доктрина, *воєнна* провокація, *воєнна* історія, *воєнна* стратегія і тактика. Лексема «військовий» означає 'який стосується війська, військовослужбовця, армії, призначений для потреб війни'. **Військо** → **військовий**: *військова* медицина, *військова* гігієна, *військово-санітарний* потяг, *військово-лікарська* експертиза, *військово-лікарська* комісія, *військово-медична* адміністрація, *військово-медична* гра, *військово-медична* звітність, *військова* кафедра, *військова* паразитологія, *військовий* лікар, *військовий* шпиталь, *військовий* медичний склад, *військово-польова* терапія, *військово-польова* хірургія, *військово-морська* медицина, *військово-санітарний* транспорт, *військово-медична* підготовка, *військово-медичний* облік, *військово-медична* освіта, *військово-медичне* постачання, *військово-медичний(а)* заклад (установа) тощо. Як бачимо, прикметник «військовий» частотніший.

Проникність / проникливість. Серед поширених термінологічних метаморфоз вирізняємо сплутування семантики близьких за звучанням лексем *проникливість – проникність*. Проникність – здатність пропускати крізь себе щонебудь: *проникність* кишки, *проникність* стінок судин, *проникність* стінок, *проникність* зуба, *проникність* ясен, *проникність* дентину, *проникність* мембрани, *проникність* пульпи, *проникність* тканини клітин, *проникність* шарів мембрани,

діелектрична *проникність* серцевини оптичного волокна, *проникність* пучків, *проникність* капілярів. Трапляються й випадки правильної, семантично виправданої, словесної сполучуваності лексеми «проникливий», здебільшого на позначення особи, яка глибоко розуміє ество якоїсь проблеми, правильно оцінює когось / щось: *проникливий* + лікар, *проникливий* + фахівець, *проникливий* + кардіолог, *проникливий* + медичний працівник, *проникливий* + працівник, *проникливий* + клініцист, *проникливий* + асистент, *проникливий* + студент.

Показання / показник / показ. Віддієслівні іменники-пароніми «показання», «показ», «показник» різняться не лише за значенням, але й за сферами вживання. Так, іменник «показання» у медицині означає «симптоми, ознаки, що вказують на доцільність лікування певними ліками». Наприклад: хірургічне втручання виконують за відповідними *показаннями*, *показання* до кесаревого розтину, *показання* до планового видалення зуба, лікування за *показаннями* хвороби, *показання* до переливання крові. Так само уживаймо «протипоказання» (а не протипокази!). Лексема «показання» вживається й у технічній сфері на позначення «даних вимірювальних приладів»: *показання* медичних приладів. Слово «показник» у широкому значенні позначає «свідчення, доказ, ознаку чого-небудь». До прикладу, корупція - *показник* глибокої кризи у медицині; відповідальність - *показник* психічної зрілості особи. Показники – це конкретні дані, часом виражені у цифрах, числах, кількісних вимірах, це орієнтири якісних і кількісних ознак певних реалій. Саме в останньому значенні найчастіше слово «показник» вживається у складі медичних термінів: *показник* крові кольоровий, прижиттєві *показники*, прогностичні *показники*, *показник* водневий, *показник* екстенсивний, *показник* Квіта, *показник* стандартизований, *показник* фагоцитний. Із основним значенням дієслова «показувати» пов'язаний іменник «показ». Це унаочнення, демонстрація чогось: виставковий *показ* товарів медичного призначення; *показ* документального фільму про лікарів Львівщини.

Паховий (а не паховий!) / пахвинний. За нашими спостереженнями у лікарів виникають неточності під час вживання у науковій літературі прикметників-паронімів *пахвинний*, *паховий*, *пахвовий*. Причина труднощів закладена вже в самій анатомії людини, адже існує *пахвинна* (*пахова*) ділянка і *пахова* ділянка, бічна *пахвинна* ямка і *пахова* ямка, *пахвинні* лімфатичні вузли і *пахові* лімфатичні вузли тощо. **Пах** → **пахвинний** – (син. *інгвінальний*) стосується пахвинної ділянки, парної ділянки передньобічної стінки живота, обмеженої знизу і збоку пахвинною складкою, зверху – лінією між клубовими остями, присередньобічним краєм прямого м'яза живота. Наприклад: *пахвинна* ділянка (права / ліва), бічна *пахвинна* ямка, присередня *пахвинна* ямка, *пахвинні* гілки (зовнішніх соромітних артерій), *пахвинні* лімфатичні вузли, *пахвинна* зв'язка, *пахвинний* канал, поверхнєве *пахвинне* кільце, глибоке *пахвинне* кільце, *пахвинний* серп, *пахвинний* трикутник, *пахвинна* кіла, *пахвинний* аденіт, *пахвинний* крипторхізм, *пахвинні* пори. **Пахва** → **пахвовий** – (син. *аксиллярний*) стосується до пахви, заглибини між верхньою частиною плеча і бічною поверхнею грудної клітки. Це слово вживається у складі таких терміносполучень: *пахова* ділянка, *пахова* ямка, *пахова* артерія, *пахова* вена, *пахове* лімфатичне сплетення, *пахові* лімфатичні вузли, *пахвовий* трихомікоз.

Алергологічний / алергічний (алергійний), епідемологічний / епідемічний. В усній і писемній комунікації лікарів досить часто виникають труднощі у вживанні терміносполучень, у складі яких є прикметники, що розрізняються компонентом - (о)лог- на позначення наук, що вивчають певні процеси та явища, а похідні прикметники – понять, пов'язаних власне з цими явищами. **Алергологія** → **алергологічний** – який стосується алергології, розділу імунології, що вивчає етіологію, патогенез, клінічні вияви алергічних хвороб та реакцій, розробляє методи їхньої діагностики, лікування і профілактики (*алергологічний* анамнез). **Алергія** → **алергічний (алергійний)** – який стосується алергії (*алергічний* бронхіт, *алергічна* реакція, *алергічний* набряк, *алергійний* свербіж, *алергійний* риніт). Така ж логіка семантичного розрізнення слів *епідемологічний* / *епідемічний*: **епідемологія** →

епідеміологічний, що стосується епідеміології, медичної науки, яка вивчає закономірності епідемічного процесу і розробляє методи боротьби з інфекційними хворобами людини, а також методу вивчення закономірностей поширення інфекційних хвороб з-поміж населення: *епідеміологічний* аналіз, *епідеміологічний* анамнез, *епідеміологічний* прогноз, санітарно-*епідеміологічна* розвідка, санітарно-*епідеміологічна* станція, *епідеміологічне* обстеження); **епідемія** → **епідемічний**, що стосується епідемії, або має характер епідемії: *епідемічний* процес, *епідемічний* осередок, *епідемічне* захворювання, *епідемічний* паротит. Розрізняймо також травматологічний / травматичний, венерологічний / венеричний, рентгенологічний / рентгенівський. Зважаймо, що кровотеча, гангрена, пневмоторакс можуть бути лише *травматичні*, а *допомога*, *пункт* – *травматологічні*; дослідження, діагностика, відділ, кабінет є *рентгенологічний*, а трубка, зображення, дефектоскопія – *рентгенівська*.

Рухомий / рухливий / руховий. Поакцентуємо увагу на своєрідности уживання схожих за звучанням слів *рухомий / рухливий / руховий*, які мають докорінні семантичні значення. **Рух** → **рухомий**, що переміщується з місця на місце: *рухомий* суглоб, *рухомий* зуб, *рухомий* шлунок. **Рухливість** → **рухливий**, повний життєвої сили, енергії, з швидкими, легкими рухами; жвавий: *рухлива* людина, *рухливі* вправи. **Рух** → **руховий**, стосується руху. Наприклад: опорно-*руховий* апарат; вогнища збудження в центральній нервовій системі зумовляють *руховий* неспокій; слабкість м'язів і зв'язок позначається на сповільненні в розвитку *рухових* умінь; центральну нервову систему адреналін пригнічує, але закінчення *рухових* нервів не паралізує.

Регіональний / регіонарний. У слововжитку лікарів простежуємо невідповідність уживання прикметників-паронімів регіональний / регіонарний. **Регіон** → **регіональний** – той, що стосується певного регіону: *регіональна* науково-практична конференція з медицини, *регіональна* нарада з питань охорони здоров'я, *регіональна* лікарня, *регіональна* угода з постачання медичного обладнання. Лексема «регіонарний», місцевий (від лат. regio – ділянка). Наприклад: *регіонарна* анестезія.

Опорний / опірний. Спостерігаємо невідповідність уживання у наукових і навчальних джерелах лексем *опірний / опорний*. **Опора** → **опорний**, що стосується того, на що спираються або на що можна спертися: *опорні* зуби; *опорний* апарат зуба, *опорний* конспект з анатомії, *опорна* кафедра з хімії. **Опір** → **опірний**, який відзначається опором, протидією чому-небудь: *опірна* функція організму (опірність (а не опорність!) організму=імунітет).

Ясенний / ясеновий. Ще один мовний парадокс – сплутування близьких за звучанням лексем *ясенний* і *ясеновий*. Загальновідомо, що **ясна** → **ясенний** – який стосується ясен. До прикладу, утворюється притисканням кінчика язика до ясен (про звуки). У медичній термінології функціонують одиниці: *ясенний* край, *ясенний* формувач, *ясенний* сосочок, *ясенний* жолобок, *ясенний* трансплантат, *ясенна* борозна, *ясенна* тканина, *зубоясенна* кишеня тощо. **Ясен** → **ясеновий**, що у словниковому реєстрі подається зі значенням дерева родини маслинових з перистим листям і міцною деревиною, яку використовують на різні вироби. Наприклад: *ясенові* меблі, *ясеновий* стіл.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Написання реферату, конспекту

План

1. Практичні поради для реферування наукового джерела медичної тематики.
2. Алгоритм написання конспекту.

Література

1. Ботвина І.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2021. 190 с.
2. Городенська К.Г. Синтаксична специфіка української наукової мови.

Українська термінологія і сучасність. Київ: КНЕУ, 2021. Вип. 4. С. 11-15.

3. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 2021. 307 с.

4. Михайлова О.Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. / О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопар. Харків: ХНУ імені М. Каразіна, 2021. 97 с.

5. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект). Київ: Наука, 2021. 303 с.

6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 312 с.

7. Основи наукового мовлення: навч.-метод, посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2020. 80 с.

8. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 215 с.

9. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. О.М. Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 216 с.

Виклад лекційного матеріалу

Відома українська дослідниця **Галина Онуфрієнко** у розвідці «Реферат і алгоритми його написання» слушно зауважує, що еферування - це такий складний процес аналітико-синтетичної переробки інформації наукового джерела (або джерел), результатом якої і стає реферат (нім. Referat від лат. refero - доповідати) - короткий виклад (перед аудиторією або в письмовій формі) наукової праці, вчення, змісту джерела (або джерел) із зазначенням характеру, методики, результатів дослідження та зображення його мовностилістичних особливостей. Рефератом в освітянській сфері називають доповідь на будь-яку тему, що складається з огляду різноманітних джерел. Реферат як самостійний і поширений жанр наукової літератури, окрім загальних закономірностей наукового стилю, має особливості, характерні саме для нього (на відміну від інших жанрів цього стилю), що обумовлено функцією реферату, його інформативним призначенням. Так, на відміну від жанру наукової статті, в рефераті немає характерної для статті наукової ґрунтовності викладу, розгорнутих доведень, міркувань, обговорення результатів, оцінок тощо, оскільки все це - дієвий засіб переконання читача, а призначення реферату - передати інформацію, повідомити. Сутність реферату - це короткий виклад (за умови достатності інформативної повноти) основного змісту джерела (джерел), повідомлення нової проблемної інформації, що міститься в ньому, або доповідь за певною темою, підготовлена в результаті самостійного опрацювання кількох джерел.

На відміну від анотації, яка відповідає на запитання, про що йдеться в науковому джерелі, і подає загальне об'єктивне уявлення про це джерело, його стислу характеристику (найчастіше через перелік основних проблем), реферат відповідає на запитання, що саме нове й суттєве є в першоджерелі, і викладає основний його зміст ,нову проблемну інформацію. Отже, в рефераті і обов'язково акцентується увага на новій інформації, яка є в першоджерелі. Студентам усіх напрямків вищої освіти навички реферування допомагають опрацювати на якісному рівні та в зазначених обсягах науково-навчальну науково-популярну, суто наукову літературу за спеціальністю. Реферативне читання наукових джерел за фахом є обов'язковим при підготовленні, наприклад, курсових, дипломних, конкурсних та інших науково-дослідних робіт у навчальному закладі. Воно передбачає сформованість певного комплексу взаємо пов'язаних умінь і навиків, зокрема з оглядового, пошукового й суцільного видів читання: смислового аналізу тексту та його фрагментів з метою вилучення основної інформації; "згортання" ("пакування") інформації до рівня плану, тез, конспекту, анотації та обов'язково з мовного оформлення матеріалу за чинними нормами. Тому навчання реферування нових наукових джерел починається з усвідомлення відповідного алгоритмічного припису і кожного з його "кроків", яке підкріплюється тривалим тренінгом через виконання спеціальних вправ та посилюється ознайомленням зі зразковими текстами наукових рефератів. Реферати класифікуються за різними параметрами. З

урахуванням ступеня повноти викладу змісту першоджерела реферати поділяються на кілька видів:

1) **інформативні** (реферати-конспекти), які містять в узагальненому вигляді всі

основні положення наукового джерела, ілюстративний матеріал, важливу аргументацію, відомості про методику дослідження, використання технології сфери застосування

2) **індикативні** (реферати-резюме), які містять лише ті основні положення, що якнайтісніше пов'язані з темою реферованого джерела. За кількістю реферативних джерел реферати поділяються на монографічні що складені за одним науковим джерелом, та оглядові (реферати-огляди), підготовлені за кількома науковими джерелами однієї тематики. За читацьким призначенням реферати поділяються на загальні, що містять виклад змісту джерела в цілому та у зв'язку з цим розраховані на широке коло читачів, і спеціалізовані, в яких виклад змісту орієнтований на фахівців відповідної галузі знань.

За укладачами реферати поділяються на

- автореферати, які готуються самим автором;
- реферати, складені спеціалістами тієї галузі знань, до якої відноситься реферативне наукове джерело;
- реферати, що підготовлені професійними реферантами, у тому числі перекладачами-реферантами.

У рефератах будь-якого виду не допускаються як суб'єктивні погляди референта на висвітлюване питання, так і оцінка реферативного наукового джерела. У разі професійної потреби (за наявності очевидних помилок або протиріч у твердженнях автора джерела), таку оцінку доречно видавати як примітку. При підготовці курсових, дипломних, конкурсних, дисертаційних та інших науково-дослідних робіт найбільшу допомогу надають інформативні реферати. Щоб навчитись адекватно викладати зміст основних положень наукового джерела(джерел), необхідно бути озброєним не лише глибокими знаннями з певної галузі, але й уміти якісно та у визначений час реферувати джерела за алгоритмічним приписом і в повній відповідності до вимог об'єктивності, інформативної повноти, логічності, єдності за стилем, чинних мовних норм та достатності за обсягом (напр., тисяча друкованих знаків - оптимальна норма для рефератів наукових статей. Композиційно текст реферату переважно складається з трьох логічно пов'язаних частин: вступної, основної(описової), заключної.

До композиції більшості рефератів (у т.ч. авторефератів) за сучасними вимогами входять ключові слова - основні наукові терміни і терміносполуки, які відбивають основні наукові поняття реферованого джерела та логіку викладу матеріалу.

Алгоритм написання реферату такий:

1. Визначте мету реферування обраного наукового джерела (реферат-конспект чи реферат-резюме).

2. З'ясуйте функції та обсяги підготовлюваного реферату відповідно до його мети і жанру наукового першоджерела.

3. Здійсніть бібліографічний опис наукового джерела (наукових джерел).

4. Опрацюйте наукове джерело і відберіть інформацію для реферату, застосовуючи такі види читання, як оглядове, пошукове та суцільне.

5. Визначте композицію реферату.

Пам'ятайте! Реферат-резюме має таку модель: 1)заголовна частина (точний бібліографічний опис джерела); 2) безпосередньо реферативна частина (основна інформація); 3) довідковий апарат (кількість ілюстрацій, таблиць, схем, бібліографія тощо)

6. Запишіть логізований план реферату як перелік основних тем і проблем першоджерела основної частини реферату)

7. Здійсніть розподіл опрацьованої й відібраної для основної частини реферату інформації, усвідомивши:

- а) мету і зміст реферованого наукового джерела;
- б) методи дослідження;

в) конкретні результати (теоретичні, експериментальні, описові насамперед нові і перевірені факти, тенденції тощо);

г) висновки і позицію автора в розв'язанні проблем, прийняті ним або спростовані гіпотези;

д) сфери застосування, шляхи практичного впровадження результатів роботи.

Примітка. Якщо в науковому джерелі відсутня якась частина наведених п.7 даних (методи, висновки, сфери застосування), то в тексті реферату вони не наводяться для збереження послідовності викладу. До основної частини реферату-резюме добирається основна (ключова) інформація наукового джерела, при цьому малоінформативні смислові частини вилючаються, подібна і близька інформація об'єднується та узагальнюється.

8. Оформіть письмовий реферат:

- здійсніть "згортання" змісту та мовну компресію відібраної для реферату інформації.

Примітка. Пригадайте, як ви працювали, конспектуючи друкований науковий текст (див.2.2.1. - скомпонуйте відібрану інформацію та, використовуючи різні лексичні засоби організації зв'язного тексту і пам'ятаючи мету реферування, підготуйте письмовий реферат.

Примітка. Ступінь узагальнення і "згортання" інформації в рефераті-резюме вдвічі-втричі є більшою, ніж в інформативному рефераті. Лексичні засоби зв'язку є спільними для всіх видів рефератів.

9. Знайдіть самоконтроль написаного реферату на смисловому, структурно-логічному і мовному рівнях та переконайтесь, чи досягли ви поставленої мети реферування

Пам'ятайте! При реферуванні, як і при конспектуванні, відбувається вилучення необхідної інформації, переформулювання її, а також аргументування. Зміст та обсяги реферату залежить від його виду: реферат-конспект - це повний реферат; реферат-резюме - це короткий, узагальнений реферат; реферат-огляд - це реферат на основі кількох наукових джерел, з-поміж яких визначено базове

10. Здійсніть (у разі потреби) редагування тексту реферату.

АЛГОРИТМ ДО РЕФЕРУВАННЯ КІЛЬКОХ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ТАКИЙ

1. Визначте мету й особливості реферування кількох наукових джерел.

2. Сформулюйте чітко і точно тему оглядового реферату, усвідомивши межі теми, з якої добиратиметься та узагальнюватиметься наукова інформація.

3. Опрацюйте оглядовим читанням відібрані наукові джерела і визначте поміж ними базове за змістом, тобто в якому темі розкрито найглибше та найповніше.

4. Опрацюйте реферативним читанням (спочатку ознайомчо-пошуковим, а потім суцільним) базове джерело, звертаючи увагу на курсив.

5. Складіть логізований план базового джерела.

6. Прочитайте всі джерела (по черзі) і знайдіть у кожному нову (по відношенню до базового джерела) інформацію за темою оглядового реферату.

7. Деталізуйте план базового джерела пунктами й підпунктами -- і ви одержите загальний план кількох наукових джерел за визначеною темою, тобто реферату-огляду.

Примітка. Для уникнення повторного конспектування наукових джерел є доцільним робити записи на окремих аркушах, але з обов'язковим зазначенням вгорі питання за загальним планом. Цитати треба супроводжувати вказівкою на автора й вихідні дані джерела (назва, рік, сторінка).

8. Систематизуйте відібраний матеріал відповідно до загального реферату та його структурної схеми.

9. Порівняйте наукові позиції авторів статей (спільне, подібне, відмінне), застосованими методами дослідження, одержані результати, висновки.

10. Скористайтесь різними видами мовних трансформацій (перефразування, узагальнення, абстрагування тощо) та лексичними засобами організації зв'язного тексту і підготуйте письмовий реферат-огляд.

Примітка. У разі потреби можна висловити в заключній частині реферату-огляду своє ставлення до теми та характеру висвітлення її в опрацьованих наукових джерелах.

11. Здійснить самоконтроль написаного реферату-огляду на всіх рівнях : смислового (чи всю основну та нову інформацію джерел висвітлено), структурно-логічному(чи немає повторів, непослідовності) та мовному / мовленнєвому (чи немає помилок).

12. Здійснить (у разі потреби) редагування тексту оглядового реферату.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Написання наукового дослідження. Вимоги до написання ВАРТО ЗАПАМ'ЯТАТИ ДЛЯ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ

План

1. Поняття наукової статті як жанру наукового стилю.
2. Структурні складники наукової статті.
3. Алгоритм написання наукової розвідки.

Література

1. Ботвина І.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2021. 190 с.
2. Городенська К.Г. Синтаксична специфіка української наукової мови. *Українська термінологія і сучасність*. Київ: КНЕУ, 2021. Вип. 4. С. 11-15.
3. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 2021. 307 с.
4. Михайлова О.Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. / О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопар. Харків: ХНУ імені М. Каразіна, 2021. 97 с.
5. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект). Київ: Наука, 2021. 303 с.
6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 312 с.
7. Основи наукового мовлення: навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2020. 80 с.
8. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 215 с.
9. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. О.М. Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 216 с.

Виклад лекційного матеріалу

Сьогодні Міністерством освіти розроблені спеціальні методики, покликані надати допомогу авторам-початківцям, хоча робота над змістом здійснюється індивідуально.

Що таке це таке «наукова стаття»?

Після того як закінчується збирання інформації, комплекс необхідних досліджень, починається справжнє диво! Однак, щоб воно збереглося до кінця процесу, варто дотримуватися певних правил.

Перше - потрібно заздалегідь визначитися з оформленням, чітко встановити **структуру наукової статті**. Адже, перш за все, це своєрідний докладний звіт про всю попередньо виконану роботу. Обов'язкова вказівка: наскільки повно автор зміг досягнути поставлених завдань, навів доведені докази, зазначив ті, яким не знайшлося логічного пояснення. Необхідною умовою стає укладання прогнозувань, відповідних висновків, що випливають із заявленої теми.

Види наукових статей:

- емпіричні, коли передбачається використання певних методів - спостереження, експерименти, оцінка, досліді;
- теоретичні, в основі яких лежить аналіз, моделювання можливих ситуацій, дедукція, синтез, індукція.

Вибір відповідного стилю

Мабуть, не викликає жодних сумнівів, **як написати наукову статтю** з питань медицини. Все зрозуміло - виключно діловий підхід, безліч цифр, розрахунків, тільки факти. Те, що неприпустимим є застосування звичайної, розмовної мови, сумнівів не викликає. При цьому необхідною умовою стає важлива обставина - **мова наукової статті** повинна бути зрозуміла не тільки фахівцям, а й широкому колу читачів. Категорично заборонено застосовувати особистісну оцінку, кожен висновок повинен бути зроблений виключно на доведених фактах. Під час викладу матеріалу важливо зберегти цілісність кожного розділу, виходячи з логічно окресленої послідовності.

Особливості структуризації. Незалежно від виду роботи, початком виступає заголовок, що відповідає певним умовам, які гарантують успіх:

- звучність;
- ємність;
- розкриття змісту поданих досліджень.

З-поміж найважливіших пунктів варто особливо відзначити анотацію, де містяться основні тези, після прочитання яких з'являється загальне уявлення про роботу в цілому. Під час написання анотації обов'язковим є її виклад англійською мовою, з перерахуванням ключових слів, які виступають в якості кістяка всієї роботи. Дієву допомогу надає список тих термінів, від яких планується відштовхуватися. Найважливіша частина - текст, на створення якого йдуть всі сили. У ньому автор пояснює причину звернення до даного питання, ступінь важливості, внесок в науку. Важливо, щоб дослідження не повторювало відомих всім істин, відкривало перспективи, несло практичну користь людям. Приступаючи до створення **науково-практичної статті**, важливо заздалегідь визначитися з предметами і об'єктами вивчення, формуючи перелік основних завдань, цілей, повністю підтверджених або спростованих при підведенні підсумків. Бажаним стає мить наведення у ролі прикладу інформації з досліджень розглянутого питання в рамках історії, порівняння поглядів, яких дотримувалися вчені в різні епохи.

Далеко не кожен автор-початківець знає, як написати статтю. Причому просто накидати основний текст недостатньо. Багато що залежить від того, наскільки правильно розставлені покликання, наведені графіки, таблиці, діаграми, інші додатки. **Публікація наукових статей** передбачає надання перевіреної, абсолютно доведеної інформації, отриманої з декількох джерел. Кожне покликання зазначається в квадратних дужках та поміщається в кінці цитати, з поясненнями, наведеними в списку використаної літератури.

Хто б не писав статтю (студенти, наукові співробітники, аспіранти), завершальним етапом стає коротка інформація про автора:

- адреса електронної пошти;
- контактні телефони;
- звання;
- науковий ступінь (за наявності);
- посада;
- місце праці;
- шифр спеціальності.

За відсутності у автора наукових ступенів, обов'язкова рецензія наукового керівника.

Наукова стаття, приклад

Якщо розглядати більш детально загальний план, він має такий вигляд:

- анотація;
- вступна частина (де висвітлюється предмет дослідження, визначаються завдання, цілі);
- основна частина (викладаються факти, результати вивчення проблеми);
- висновки (щодо спростування або доказів правдивості питань, які розглядалися раніше, шляхів вирішення).
- покликання;

- список літератури.

АЛГОРИТМ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ (за Галиною Онуфрієнко):

1. Сформулюйте, ретельно обдумавши, основну мету статті.
2. Визначте цілі-сателіти (від лат. заіеііез — супутник, служник, спільність).
3. Чітко сформулюйте та усвідомте завдання статті.
4. Визначте основну проблему (тему) її.
5. Установіть коло підтем з урахуванням їх ієрархії за ступенем важливості.
6. Сформулюйте робочу назву статті за її основною темою (проблемою), визначивши межі теми та обсяги наукової інформації, що має висвітлюватися в ній.

Пам'ятайте! Заголовок статті може називати тему в узагальненому вигляді (а через двокрапку — частину теми, її аспекти, підтеми) та рему.

7. Складіть і запишіть деталізований план (наприклад, питальний) статті.
8. Сформулюйте і запишіть основні тези (як відповіді на пункти питального плану) статті.
9. Продумайте вступну частину статті як обґрунтований виклад актуальності теми (проблеми) дослідження, науково-практичної значущості того, що досліджуватиметься у центральній частині статті, та визначення об'єкта, предмета, методів (методики) дослідження і джерельної бази.
10. Викладіть стисло й адекватно історію вивчення проблеми (питання) в науковій вітчизняній та зарубіжній літературі, проаналізувавши та класифікувавши ці джерела за ознаками спільних і відмінних поглядів науковців на розв'язання цієї проблеми.
11. Визначте та запишіть дефініції (означення) використовуваних у статті термінів.
12. Складіть і запишіть основний текст статті, спираючись на головні принципи: "від відомого до невідомого", "від простого до складного".
13. Перевірте узгодженість між планом та змістом статті, між назвою, метою, завданнями та висновками, між тезами та їх обґрунтуванням, ілюструванням, між змістом та мовною/мовленнєвою формою.
14. Здійсніть самоконтроль виконаної роботи на мовному/мовленнєвому рівні та свідомо внесіть відповідні корективи:
 - перевірте правильність і точність мовного оформлення заголовка статті;
 - перевірте текст статті на відповідність чинним правописним нормам сучасної української літературної мови;
 - перевірте текст статті на відповідність вимогам наукового стилю української мови при вербалізації думок.
16. Перевірте точність і правильність оформлення цитат - буквальних витягів із відповідних наукових джерел.
17. Оформіть бібліографічний апарат статті за обраним/визначеним принципом (внутрішньотекстові, підрядкові, післятекстові посилання) та чинним ДЕСТом.
18. Здійсніть самоконтроль виконаної роботи на всіх її рівнях (змістовому, логічному, мовностилістичному) та, в разі потреби, внесіть необхідні корективи і відредагуйте статтю.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Редагування медичних наукових текстів

План

1. Особливості редагування наукового тексту медичної тематики.
2. Рекомендації щодо редакторських правок.

Література

1. Ботвина І.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2021. 190 с.
2. Городенська К.Г. Синтаксична специфіка української наукової мови.

Українська термінологія і сучасність. Київ: КНЕУ, 2021. Вип. 4. С. 11-15.

3. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 2021. 307 с.

4. Михайлова О.Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. / О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопар. Харків: ХНУ імені М. Каразіна, 2021. 97 с.

5. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект). Київ: Наука, 2021. 303 с.

6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 312 с.

7. Основи наукового мовлення: навч.-метод, посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2020. 80 с.

8. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 215 с.

9. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. О.М. Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 216 с.

Виклад лекційного матеріалу

Оцінювання мови текстів медичної тематики передбачає аналіз дотримання літературних норм. У текстах майже кожне слово є семантично навантаженим, а тому правити такі тексти треба обережно, щоб не спотворити зміст написаного. У текстах із медицини зазвичай уживається велика кількість узагальнювальних слів і термінів, що пояснюється потребою робити узагальнення і констатувати певні явища. Наводимо основні вимоги до мовностилістичного оформлення текстів медичного профілю:

- дотримання наукового стилю викладу;
- правильне оформлення терміносистеми тексту;
- дотримання мовних норм;
- уникнення надлишкових нагромаджень і надто складних синтаксичних конструкцій.

Зазначимо, що редагування термінології передбачає кілька послідовних етапів.

1. Виявлення термінологічних одиниць та їх об'єднання в терміносистему. Редактор має визначити, якими основними термінами оперує автор у тексті.

2. З'ясування значення невідомих термінів, яке необхідно з'ясувати за авторитетними науковими медичними енциклопедіями і словниками.

Перше, на що необхідно звернути увагу під час редагування термінів, – це те, як автор їх уводить у текст. Для цього треба знати, які терміни вважаються загальновідомими в медичній галузі, а які – вузькоспеціалізованими, тому потребують додаткового пояснення.

3. Уніфікація медичної термінології. Інколи автори медичних текстів уживають застарілу чи локальну термінологію. Цього треба уникати, оскільки така термінологія може бути незрозумілою та спотворити сприйняття тексту реципієнтами. Тому деякі терміни необхідно перевіряти за новими словниками й енциклопедіями або звертатися за консультаціями до експертів. Одна з найголовніших вимог до текстів медичного спрямування полягає в тому, що термінологія має бути уніфікованою, тобто в межах одного матеріалу на позначення того ж самого поняття має вживатися один термін. Це стосується і внутрішньотекстових скорочень, аббревіатур, які вводяться так само, як і терміни, при першому вживанні, та мають бути однаковими. Уживання різних термінів і скорочень у межах одного тексту свідчить про низьку мовно-стилістичну культуру його автора.

Особливості редагування наукового тексту.

Редагують наукові тексти за законами логіки. Редагуючи текст, необхідно пам'ятати основні вимоги, які висувають до доказів (аргументів) як особливої форми думки, а саме: чітке формулювання тези й аргументів; формулювання тези під час доказів залишається незмінним; теза і аргументи не повинні суперечити один одному;

як аргумент використовувати положення, правдивість яких не викликає сумніву; докази повинні бути повними й достатніми;

Редагування наукового тексту здійснюють у три етапи:

Первинне ознайомлення з текстом документа. Перед тим, як розпочати редагування тексту, слід прочитати його повністю. Під час першого прочитання не бажано вносити правки, проте можна зробити помітки на берегах чи фіксувати побіжні зауваження на окремому аркуші паперу. Перевірка фактичного матеріалу. На цьому етапі доцільно перевірити правильність та вірогідність поданих відомостей, продумати, чи достатньо фактичного матеріалу для певного тексту. Власне редагування матеріалу. Цей етап вимагає мовної корекції: виправлення орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок. Правки в тексті роблять синім або чорним чорнилом (а не червоним). Слова, цифри в тексті мають бути чіткими та охайними. Виправлений текст треба передрукувати, ще раз вчитати. Для виділення в тексті окремих слів або частин можна порекомендувати чотири способи:

Великими літерами. Цей спосіб слугує для виділення окремих слів.

Розрідженням оформлюють окремі слова й короткі фрази. Коли слово подають розріджено, то після кожної літери роблять проміжок в один знак, а між словами й текстом - відступ у 2-3 знаки, щоб слова відділялися. Розділові знаки після таких слів ставлять на відстані одного знака, а наступне слово починають через 2-3 знаки.

Підкреслення - найзручніший спосіб виділення окремих слів і фраз. Лінію підкреслення починають під першою, а закінчують під останньою буквою слова, яке виділяють, включаючи лапки й дужки; розділовий знак, що стоїть після слова, не підкреслюють. Ціле речення треба підкреслювати суцільною рисою, починаючи від першої букви й закінчуючи останньою буквою речення.

Курсивом виділяють слова, речення, частини тексту. Цим способом переважно послуговуються, коли текст набирають на комп'ютері.

Розрізняють такі види правок:

Правка-вичитування - це звіряння виправленого тексту з текстом, що має редакторські правки і який прийнятий за взірець. За такої правки усувають технічні помилки (вписують пропущені літери).

Правка-скорочення - усунення з тексту повторів несуттєвого матеріалу.

Правка-перероблення застосовується у тих випадках, коли автор тексту погано володіє літературною мовою й невдало висловлює свою думку.

Правка-оброблення - комплексний вид правки, яким передбачено аналіз й відбір фактичного матеріалу; оцінювання й покращання структури наукового тексту; мовну правку тексту; перевірку правильності зовнішнього оформлення тексту.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Публічний виступ. Підготовка лікаря до наукового виступу

План

1. Види публічних виступів та їхня структура.
2. Простота викладу тексту виступу.
3. Конкретність змісту тексту виступу.
4. Різноманітність номінативних засобів. Риторичні фігури.
5. Виразність мовлення.
6. Структура публічного виступу. Вибір теми. Позначення структурних частин виступу. Місце важливої інформації. Види планів виступу.

Література

1. Кавера Н. В. Практикум з риторики: [навчальний посібник для ВНЗ] / Н. В. Кавера. К.: Кондор, 2021. 178 с.
2. Кеннеді Г. Домовлятися завжди. Як досягти максимуму в будь-яких перемовинах [перекл. Тетяни Микитюк]. Київ: Прогрес, 2020. 234 с.
3. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: [навчальний посібник для ВНЗ] / О. В. Кубрак. Суми: Університетська книга, 2019. 222 с.

4. Куньч З, Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: [навчальний посібник для ВНЗ] / З. Куньч, Г. Городиловська, І. Шмілик. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 496 с.

5. Кушнір Р. Мистецтво відповідального спілкування [нав.пос.] / Р. Кушнір. Дрогобич: Коло, 2021. 240 с.

6. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи [нав.пос.] / Р. Кушнір. Дрогобич: Коло, 2019. 258 с.

7. Онуфрієнко Г. С. Риторика: [навчальний посібник для ВНЗ] / Г. С. Онуфрієнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2021. 624 с

Виклад лекційного матеріалу

Залежно від змісту, призначення, форми чи способу виголошення, а також обставин публічний виступ поділяється на такі жанри, як доповідь, промова, бесіда, лекція, репортаж.

Доповідь ділова містить виклад певних питань із висновками і пропозиціями. Інформація, що міститься в доповіді, розрахована на підготовлену аудиторію, готову до сприйняття, обговорення та розв'язання проблем. Максимальний результат буде досягнуто, якщо учасники зібрання будуть завчасно ознайомлені з текстом доповіді. Тоді можна очікувати активного обговорення, аргументованої критики, присутніх доповнень і плідно вираженого рішення.

Доповідь звітна містить об'єктивно висвітлені факти та реалії за певний період життя й діяльності керівника, депутата, організації чи її підрозділу тощо. У процесі підготовки до звітної доповіді доповідач мусить чітко окреслити мету, характер і завдання, до кожного положення дібрати аргументовані факти, вивірені цифри, переконливі приклади, влучні і доречні цитати. Варто також укласти загальний план й усі положення та частини пов'язати в одну струнку систему викладу.

Після обговорення, доповнень і коректив доповідь схвалюють зібранням і приймають остаточне рішення, як програму майбутніх дій на подальший період.

Промова - це усний виступ із метою висвітлення певної інформації та впливу на розум, почуття й волю слухачів, логічною стрункістю тексту, емоційною насиченістю та вольовими імпульсами мовця.

Давньоримська ораторська схема: що, для чого, у який спосіб - може і нині бути визначальною для промовця. Отже, урахувавши вид промови, оратор повинен змінювати й характер виступу, і засоби, якими оперуватиме під час її виголошення.

Із промовою виступають на мітингах, масових зібраннях на честь певної події, ювілею тощо.

Мітингова промова зазвичай виголошується на злободенну тему й стосується суспільно значущої проблеми, яка хвилює широкий загал. Цей короткий, емоційний виступ розрахований на безпосереднє сприймання слухачів. Завдання оператора - виявити нові, нестандартні аспекти теми, спонукавши присутніх по-новому сприйняти уже відомі факти і реалії.

Успішність мітингової промови залежить від індивідуального стилю оратора, його вміння доречно використовувати весь арсенал вербальних і невербальних засобів спілкування та майстерності імпровізувати залежно від реакції аудиторії. Палка, заклична, актуальна, майстерно виголошена мітингова промова, як свідчить історія - дієвий чинник впливу на свідомість слухачів.

Агітаційній промові притаманні практично всі складові промови мітингової. Торкаючись актуальних суспільно-політичних проблем, активно впливаючи на свідомість, промовець спонукає слухача до певної діяльності, до нагальної необхідності зайняти певну громадянську позицію, змінити погляди чи сформулювати нові. В агітаційній промові, як правило, роз'яснюють чи з'ясовують певні питання, пропагують певні думки, переконання, ідеї, теорії тощо, активно агітуючи за їхню реалізацію чи втілення в життя.

Ділова промова характеризується лаконізмом, критичністю, спрямування, полемічністю та аргументованістю викладених в ній фактів. На відміну від мітингової та агітаційної ділова промова орієнтована на логічно виражене, а не

емоційно схвильоване сприйняття слухача. Частіше цей виступ не має самостійного значення, він зрозумілий і сприймається лише в контексті проблеми, що обговорюється на конкретному зібранні.

Ювілейна промова. Присвячується певній даті, пов'язаній з ушануванням окремої людини, групи осіб, урочистостям на честь подій з життя та діяльності організації, установи, закладу тощо. Якщо це підсумок діяльності - до ювілейної промови можна включати в хронологічному порядку найважливіші етапи діяльності та досягнення ювіляра, побажання подальшого плідного розвою та всіляких гараздів.

Доречна пафосність не повинна переходити в заштамповану, нудну одноманітність. Слушними в ювілейній промові будуть експромти й імпровізації, тактовні жарти та дотепне акцентування уваги слухачів на своєрідних рисах ювіляра, спогади про цікаві й маловідомі факти з його життя та діяльності. Форма та зміст ювілейної промови, попри невимушеність і дотепність її викладу, повинні морально та етично виважені промовцем, щоб не образити ні ювіляра, ні його близьких, ні слухачів.

Лекція є однією з форм пропаганди, передачі, роз'яснення суто наукових, науково-навчальних, науково-популярних та ін. знань шляхом усного викладу навчального матеріалу, наукової теми, що має систематичний характер.

Навчально-програмові лекції становлять систематичний виклад певної наукової дисципліни. Обов'язковою складовою частиною цих лекцій має бути огляд і коментар наукової літератури, акцентування уваги на ще не розв'язаних питаннях і проблемах.

Настановча вступна лекція має на меті ввести слухача в коло питань певної дисципліни, познайомити з її предметом, зацікавити слухачів подальшим вивченням запропонованого матеріалу.

Оглядові лекції, як правило, читають після вивчення всього курсу. Вони мають на меті систематизувати знання слухачів із певного предмета, наштовхнути на подальше самостійне опрацювання якоїсь проблеми, активізувати думку.

Лекції зі спеціального курсу зазвичай призначені певній вузькій галузі науки, довартоження. Вони дають широкі можливості ввести слухачів у науку, збудити їх думку. Такі лекції значно легше побудувати як проблемні в порівнянні з навчально-програмовими.

Ця форма публічного виступу вимагає більшої офіційності й академічності викладу. Як правило, лекція має традиційно чітку структуру - вступ, основна частина, висновки.

Вступ - своєрідний заспів, зачин до теми обраної лекції, її актуальності в часі, місці й аудиторії проведення, мусить бути лаконічним, певною мірою інтригуючим. Згуртувавши й зацікавивши слухачів, лекторові варто докласти зусиль, щоб утримати їхню увагу.

В основній частині повинно буми викладено, повартоовно і логічно розкрито стрижневе питання лекції з увиразненням усіх причинно-навартокових зв'язків кожної смислово-самостійної частини.

Висновки мусять логічно випливати з усього змісту лекції: узагальнювати основне й займати близько 5% часу й обсягу всього виступу. Доречним буде у висновку й підсумковий та настановчий елемент щодо виконання певних дій.

Лектор повинен бути готовий до запитань слухачів за темою виступу. Відповіді його мусять бути коректними, виваженими й лаконічними.

Виступ, як правило, не готується завчасно, а є спонтанною реакцією на щойно почуте від промовця, доповідача. У лаконічному виступові промовець може порушити одне-два питання, чи дати на них конкретну відповідь, не відходячи від тематики порядку денного.

Виступ на зборах, нараді, семінарі передбачає:

- виклад суті певного питання;
- акцентування на основному;
- висловлення свого ставлення й оцінки;
- підкреслення значущості, важливості й актуальності (чи навпаки);

- підкріплення своїх доказів прикладами (посиланнями на джерела).

Адресувати своє звернення промовець повинен не лише доповідачеві чи президії, а й до всіх присутніх, побудувавши його таким чином, щоб одержана ними інформація була зрозумілою й лягла в основу їх власних роздумів і висновків.

Від часів часів Арістотеля розрізняють три основні фази діяльності оратора – *докомунікативну, комунікативну та посткомунікативну*. Докомунікативна фаза – підготовча, вона складається з таких елементів:

- визначення мети, виду та теми виступу;
- добір матеріалу з урахуванням аудиторії,
- композиційно-логічне оформлення тексту виступу,
- робота над стилем виступу, репетиція виступу.

Комунікативна фаза – це діяльність оратора перед аудиторією, тобто виголошення промови. Посткомунікативна триває після виступу. Це аналіз сказаного, пошук засобів удосконалення матеріалів виступу.

Тема виступу якнайтісніше пов'язана з його метою. Таким чином, лише з'ясувавши, з якою метою він *говоритиме*, оратор може вибрати тему свого майбутнього виступу.

Мета виступу може бути така: *поінформувати, розважити, надихнути, переконати, спонукати* до певних дій або вчинків. Часом один виступ може підпорядковуватись поєднанню двох або й трьох завдань. Наприклад, у виступі з метою розважити слухачів рідко вдається обійтися без їх інформування. У виступі заради переконання часто наявне спонукання до чогось.

Залежно від мети виступу визначають його *вид*.

Інформаційний виступ. У інформаційну добу такий вид виступу є найпоширенішим. Певною мірою до цього виду можна віднести і пояснення вчителя, і відповідь школяра, і лекцію у ВНЗ, і повідомлення тележурналіста. В основу такого виступу, як правило, покладено конкретне, точне й правдиве повідомлення слухачам фактів, явищ, подій.

Розважальний виступ. Його можна почути на концертах, вечорах, святкових банкетах, тобто там, де люди зустрічаються, щоб відпочити в приємному товаристві. Це популярна весела лекція, тост, слово на веселі або святкуванні ювілею. У такому виступі жарт має поєднуватися з серйозною думкою, правда з вигадкою, об'єктивність із перебільшенням. Тут може бути і гумор, і іронія, і самоіронія, і карикатура. В основу такого виступу може бути покладене оповідання про пережиту подію, випадок, свідком якого довелось бути. У такому виступі має бути конкретність, новизна, добре, якщо у виступі присутній конфлікт, контрасти. Якщо виступ задуманий як гумористичний, потрібно поміркувати, над якими звичками, вадами, помилками людей можна покепкувати, не забувши передовсім самого себе. Наприклад, можна пожартувати з людини, яка не розуміє анекдотів, покепкувати із сучасних донкіхотів, які спрямовують свої зусилля на змагання проти вітряків, тоді як існують більш реальні супротивники, про дівчат, які за зовнішньою привабливістю чи непривабливістю своїх ровесників не звикли помічати їх внутрішньої суті тощо. Тема розважального виступу може звучати так: *Як виховувати своїх пацієнтів. Як стати модним фармацевтом, не витративши й гривні*.

Надихальний виступ. Таким є більшість виступів на політичних зібраннях та різноманітних зборах. Вони вміщують привітання когось, визнання чийось досягнень та заслуг, визначення суспільної та моральної цінності певних вчинків конкретних осіб. Сюди можна віднести виступи політичних діячів у переддень виборів. Матеріал, який використовується у таких виступах, дібрано та скомпоновано таким чином, щоб привернути увагу слухачів, підкреслити значення певних традицій чи звичаїв, увиразнити значимість певних осіб. Такі виступи звернені до почуттів. Промовець намагається заторкнути особисті почуття кожного слухача, зосереджуючи увагу на наболілому. Виступи можуть надихати на почуття вдячності, відданості, виконання обов'язку. Характерними для таких виступів є теми: *Вічна пам'ять героям*.

Продовжимо традиції фармації. Чи повернеться до нас колишня слава. Подвиг фармацевта. Людина, яка зможе нас врятувати.

Виступ з метою переконати. Мета виступу – за допомогою логічних доказів довести або спростувати певну думку. Такий виступ звернений і до роздуму, і до почуттів. Суть справи викладають, оперуючи логічними міркуваннями, намагаючись вплинути на емоції та почуття аудиторії. Тема такого виступу зазвичай дискусійна. Мета оратора – досягти того, щоб слухачі погодилися з його думкою щодо спірного питання. Проте такий виступ ніколи не має на меті заклик до безпосередніх вчинків.

Оратор завжди ставить перед слухачами два питання: *Кому вірити?* та *Що робити?* Тема такого виступу має бути винятково актуальною, проблема значною і такою, що піддається вирішенню. Успіх такого виступу найбільше залежить від добору переконливих аргументів.

Виступ з метою спонукати. Спонування до певних дій може бути прямим (у такому випадку лунають недвозначні заклики) і опосередкованим (коли заклики приховано в підтексті сказаного). Заклики можуть носити політичний характер (стосуватися голосування за певного кандидата), економічний (подорожчання послуг міського), стосуватися релігійного життя (заклики відвідувати богослужіння, ходити до сповіді, читати Біблію), благодійництва (організувати боротьбу проти розповсюдження СНІДу, туберкульозу, у зв'язку з проведенням кампаній на допомогу потерпілим від стихійних лих тощо). Успіх виступу залежить від забезпечення таких умов: сказане повинне знайти відгук у душах людей; слухачі мають бути спроможними до дій чи вчинків, до яких їх закликають (скажімо, надати матеріальної підтримки біженцям із затоплених повинню місцевостей).

Після визначення мети виступу варто вибрати його тему. Від чого залежить такий вибір?

По-перше, тема виступу повинна *відповідати рівневі освіти та обізнаності з проблемою самого оратора*: стосовно вибраної проблеми він повинен бути обізнаним набагато більше за своїх слухачів.

По-друге, тема має *бути суспільно значимою і актуальною*, тільки тоді вона зможе зацікавити слухачів. Проте є ще одна умова: аудиторія слухатиме оратора з цікавістю лише в тому випадку, якщо слухачі підготовлені до сприйняття сказаного, тобто володіють необхідними для цього знаннями. Потрібно врахувати ставлення аудиторії до обговорюваних питань, а також спрогнозувати можливі з боку слухачів контраргументи (їх можна завбачливо попередити, значно зміцнивши цим свою позицію). Отже, готуючись до виступу, оратор має добре знати людей, до яких промовлятиме: коло їхніх інтересів, рівень загальної освіти і готовність сприйняти певну конкретну інформацію. Необхідно заздалегідь проаналізувати контингент слухачів.

По-третє, тема виступу повинна зацікавити слухачів своєю *новизною*. Проте якою б новою та оригінальною тема не була, вона повинна бути пов'язана з тим, що слухачам уже відомо, і з тим, що є для них важливим. Буває так, що виступати доводиться на звичні теми, у такому разі увагу аудиторії може привернути нестандартне трактування обговорюваного питання або принципово нові висновки.

По-четверте, найкраще сприймаються виступи, у яких *передбачено розв'язання певної проблеми, вирішення конфлікту*. Адже найбільшу зацікавленість викликають зіткнення інтересів та боротьба.

Звідки добирати матеріал для виступу? Існують такі джерела: *особистий досвід, спостереження та роздуми, спілкування з людьми, читання*. До цих традиційних джерел варто додати новітні інформаційні технології, передовсім використання Інтернету.

Більшість ораторів радить у процесі підготовки до виступу робити виписки на картках однакового формату. Унизу під цитатою або переказаною своїми словами думкою обов'язково зазначається її джерело. Привести дібрану до виступу інформацію до певної системи, тобто надати *змістові* необхідної *форми* можна за допомогою складання конспекту. Конспект може складатися з *ключових слів*,

вміщувати *пункти плану* виступу і, нарешті, являти собою *повний текст виступу* (За П. Сопером).

Наведемо декілька **можливих планів виступів**:

1. Викладення фактів. 2. Міркування, що витікають з них. 3. Заклик до дії.

1. Продемонструвати щось негативне. 2. Показати, яким чином можна виправити ситуацію. 3. Заклик до співпраці.

1. Існує ситуація, яку потрібно виправити. 2. Нам для цього потрібно 3. Ви повинні допомогти реалізувати цей план тому, що... .

1. Постановка проблеми. 2. Пропонується, яким чином можна її вирішити. 3. Звертання до аудиторії із пропозицією висловити свої міркування з цього приводу.

1. Дається опис випадку. 2. Висновок, який й витікає з цього випадку. 3. Що потрібно робити.

Презентація як різновид публічного мовлення фармацевта

Уміння представляти проекти (презентації), звітувати, переконувати, якісно інформувати аудиторію є досить важливим складником професіограми фахівця з фармації. Презентація - спеціально організоване спілкування з аудиторією, мета якого переконати або спонукати її до певних дій. Презентацію здійснюють через три канали: вербальний - те, що я говорю; вокальний - те, як я говорю; невербальний - вираз очей, жести, рухи. Вплив на аудиторію суттєво посилюється завдяки володінню вокальним і невербальним засобами. Презентація може бути успішною і неуспішною. *Успішна* - це презентація, під час якої досягнуто поставлену мету; *неуспішна* - аудиторію не вдалося переконати, підсумком стало розчарування як аудиторії, так і презентатора.

Основними причинами неуспішної презентації є: 1) нездатність подолати хвилювання перед великою аудиторією; 2) недоліки у плануванні й підготовці презентації; 3) погано організований, неструктурований зміст; 4) недостатній контакт з аудиторією; 5) неухважність до деталей; 6) відсутність відчуття часу; 7) неефективне використання наочних засобів; 8) перевантаження інформацією. Важливим для успіху презентації є її планування. *План презентації*: 1) мета і завдання презентації; 2) тема і предмет презентації; 3) аудиторія, на яку спрямована презентація; 4) початок і тривалість виступу; 5) місце проведення презентації. Сучасному фахівцеві з фармації часто доводиться готувати і виступати публічні виступи як у межах своєї установи, так і поза нею.

Ефективній підготовці сприяють засоби PowerPoint, що є складником пакета Microsoft Office. Вони дають змогу за допомоги комп'ютера досить швидко підготувати набір слайдів, що супроводжує виступ. Цей набір називається презентацією.

Слайди можна подати як у чорно-білій гамі, так із використанням різних кольорових схем і видів оформлень, створених як професійними дизайнерами, так і автором презентації. Слайди можуть містити: текст, таблиці, діаграми, рисунки, відеокліпи, звуковий супровід тощо.

Розрізняють такі види презентацій:

Презентація за сценарієм - це традиційна презентація зі слайдами, доповнена засобами показу кольорової графіки й анімації з виведенням відеоматеріалу на великий екран або монітор. Використання анімаційного тексту в поєднанні з діаграмами, графіками та ілюстраціями дає змогу зосередити увагу слухачів на основних твердженнях і сприяє кращому запам'ятовуванню інформації. Озвучує матеріал зазвичай сам доповідач.

Інтерактивна презентація - це діалог користувача з комп'ютером. Користувач приймає рішення, який матеріал для нього важливий, і вибирає на екрані потрібний об'єкт за допомоги миші або натисненням на клавіші. У цьому випадку видається інформація, на яку є запит. Інтерактивна презентація дає змогу здійснювати пошук інформації, заглиблюючись в неї настільки, наскільки це було передбачено розробником презентації. Така презентація захоплює користувача і утримує його увагу.

Автоматична презентація - це закінчений інформаційний продукт, перенесений на відеоплівку, дискету, компакт-диск і розісланий потенційним споживачам з метою виявлення їхньої зацікавленості.

Навчальна презентація призначена допомогти фахівцеві забезпечити зручне і наочне викладання теоретичного і практичного матеріалу. Навчальні презентації переділяються на такі види: презентації-семінари; презентації для самоосвіти; презентації-порадники. У навчальних можуть використовуватися всі інші види презентацій. Успіх будь-якої презентації, незалежно від її мети, типу, теми, складу аудиторії, визначається умінням доповідача презентувати свій задум.

Структурні компоненти презентації

Експозиція - це встановлення миттєвого контакту з аудиторією, створення атмосфери доброзичливості, утримування уваги та спонування зацікавлення до теми презентації. Вона повинна бути короткою, захопливою, оригінальною.

Вступ, якому відводиться 5-10% від перебігу всієї презентації, можна умовно переділити на 2 блоки: початок і вступ. Завдання - встановлення (якщо не вдалося під час експозиції) чи закріплення контакту з аудиторією, виклад лаконічних зауважень стосовно теми презентації. Вступна частина презентації передбачає такі етапи: 1) привітання, вступні зауваження; 2) пояснення мети презентації; 3) огляд основних етапів презентації, використання допоміжних засобів; 4) пропозиція ставити запитання після або під час презентації. Вступ повинен допомогти аудиторії знайти відповіді на такі запитання, як: «Що я почую, побачу?, У якій повартоовності я це почую?, Чому це мені буде цікаво?».

Основна частина - це серцевина виступу, плануючи яку доцільно виокремити ключові положення, переходи-зв'язки. Будь-яке велике повідомлення для того, щоб бути засвоєним, повинно містити один, іноді два і зрідка три пункти (ключових тез). Це дозволяє логічно структурувати матеріал, аби він був зручним для сприймання. Основна частина становить 70-85 % презентації. Завдання її - схарактеризувати ситуацію, подати можливі засоби для її покращання й обов'язково запропонувати власний варіант її реалізації - кульмінація презентації. При цьому варто спонукати аудиторію до прийняття рішень і дій, вказавши на переваги своєї пропозиції. Залежно від типу презентації за цільовим критерієм (*інформаційна, спонукальна, переконлива*), різняться і методи розгортання презентації: інформаційна презентація послуговується хронологічним, географічним чи просторовим, індуктивним, причинно-навартоковим, дефініційним викладом; спонукальна та переконлива - методами індукції, дедукції, аналогії, причинно-навартокового зв'язку чи за певною схемою (теорія і практика, обов'язок і вигода, факт і його практичне значення). Здебільшого використовують змішаний тип композиції, за якого презентатор комбінує різні методи викладу матеріалу, що дозволяє зробити структуру основної частини більш оригінальною. Для роботи на цій стадії доповідачеві необхідно уміти аналізувати ситуацію та поведінку аудиторії, пояснювати матеріал і аргументувати викладену думку.

Резюме підсумовує сказане, ущільнює зміст і свідчить про те, що презентація наближається до завершення.

Висновок - вихід з контакту, завершення спілкування. Це не тільки висловлення подяки за увагу, а ще одна фінальна спроба переконати аудиторію, тобто досягти мети презентації. Висновок має бути виразним, коротким й обов'язково оптимістично-мажорним. Відомо, що промовця слухають більш уважно на початку й наприкінці презентації. Це називають «**законом краю**». Продумуючи експозицію та висновок, важливо виявити почуття міри, бо занадто яскравий, образний початок зобов'язує витримати цю тональність упродовж усієї презентації. Способи завершення презентації: неочікуване завершення, резюме, жарт, оптимістичний або спонукальний заклик, заклик до дії, комплімент на прощання, висловлення вдячності. Презентація не закінчується тоді, коли все викладено, а коли сказали про її завершення.

Наукова доповідь, науковий діалог, наукова суперечка, виступ-запитання, виступ-відповідь

1. . Публічний виступ. Різновиди публічних виступів.

2. Форми мовної презентації наукових результатів медицини.
3. Візуальні засоби презентації медичного наукового дослідження.
4. Вимоги до застосування мультимедійних технологій.
5. Недоліки усного наукового мовлення лікаря, способи їх уникнення.
6. Підготовка публічного виступу(тема на вибір студента).

ВІЗЬМІТЬ ДО УВАГИ, ЯКЩО ВИ УЧАСНИК НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ

- 1.Визначте для себе "межі теми" дискусії та переконайтеся, чи всі слова і поняття теми та проблеми дискусії ви чітко й повно розумієте (у разі потреби скористайтеся авторитетними науковими й словниково-довідковими виданнями).
- 2.З'ясуйте основні структурні компоненти дискусії та їх роль в обговоренні означеної теми:
 - 2.1.Початок (встановлення контакту із співрозмовниками; визначення мети, проблем та актуальності дискусії; активізація уваги);
 - 2.2.Інформування (виклад інформації в обраний спосіб: повідомлення, пояснення, опис, характеристика);
 - 2.3.Власне дискусія: аргументація (коректне наведення доказів на захист сформульованих тез);
 - 2.4.Контраргументація (коректне наведення доказів для нейтралізації антитез, заперечень, непогоджень із співрозмовником);
 - 2.5.Прийняття рішення;
 - 2.6.Підбиття підсумків.
- 3.Визначте джерела інформації з теми дискусії, детально ознайомтеся з ними й зафіксуйте найважливішу інформацію (тези, аргументи) до кожного із структурних компонентів дискусії.
- 4.Побудуйте свої дії як учасника дискусії за п'ятьма законами організації мисленнево-мовленневої діяльності (концептуальний, моделювання слухацької аудиторії, стратегічний, тактичний, мовленнєвий).
- 5.Спрогнозуйте вірогідні заперечення і зауваження співрозмовника та визначте можливі контраргументи й оптимальну форму реакції на них з метою переконання.
- 6.Оберіть коректні прийоми утримання уваги співрозмовників і дотримуйтесь правил цивілізованого спілкування.
- 7.Визначте можливі варіанти завершення дискусії та оберіть найдоцільніший із них.
- 8.Проаналізуйте свою мисленнево-мовленнєву діяльність під час дискусії, зробіть аргументовані висновки та сформулюйте стислі поради й рекомендації для себе як учасника дискусії на майбутнє.
- 9.Порівняйте точки зору різних авторів і вибудуйте свій погляд на проблему обрану для дискусії або приєднайтесь до певної тези чи позиції автора.

1. Ознайомтеся із текстом. Візьміть до уваги при підготовці до виступу.

Прочитайте текст, називаючи пропущені слова. Значення виділених слів пояснити, у разі потреби звернувшись до тлумачного словника. **Суперечка** – це незгода, розбіжність у поглядах на якесь питання, коли кожна із сторін обстоює власну правоту.

Окремі різновиди суперечки позначаються такими словами: дискусія, полеміка, диспут, дебати.

Політична суперечка, з метою якої є з'ясування та співставлення різних точок зору, пошук, виявлення істини, правильного вирішення спірного питання – це...

... - це публічна суперечка на наукову або суспільно важливу тему.

... - це суперечки, що, як правило, виникають у процесі обговорення доповідей, повідомлень, виступів на зборах, засіданнях, конференціях і т.ін.

Суперечка, що виникає в умовах конфронтації, протиборства сторін, ідей, боротьба принципово протилежних думок з того чи іншого питання, публічна суперечка з метою за всяку ціну спростувати думку опонента та відстояти власну – це...

Характер суперечки визначається соціальною значущістю обговорюваної проблематики.

2. **Поміркуйте**, учасниками яких зазначених різновидів суперечки вам найчастіше доводиться бути? За яких обставин? Пригадайте відомі вам телепрограми, в основу яких покладено суперечку. Який різновид суперечки застосовується в них найчастіше? Чим пояснити популярність таких програм? Переписати останнє речення тексту, продовживши його самостійно дібраними однорідними членами речення.

5. Виголосити власні публічні виступи, обговорити їх, проаналізувати можливі слабкі та сильні сторони кожного виступу, кожного запитання та зауваження, кожної репліки та відповіді.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ З КУРСУ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ»

АДРЕСАНТ – один із комунікантів; той, хто породжує висловлення, тобто мовець або автор тексту. У дискурсі відбувається розщеплення адресанта на реальну особистість того, хто породжує повідомлення; функцію адресанта (автора) як відображення в тексті його світогляду, оцінок, позицій і сприйняття такої функції реальним адресатом.

АДРЕСАТ – один із комунікантів, на якого спрямована й розрахована мовленнєва дія того, хто породжує висловлення, тобто співрозмовник або читач, реципієнт повідомлення. Залежно від способу адресованості реальний адресант може бути конкретним, груповим або масовим за умови адресованості будь-кому.

ВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ – цілеспрямована лінгвопсихоментальна діяльність адресанта й адресата у процесі інформаційного обміну та впливу на співрозмовника за допомогою знаків природної мови. Інформаційний обмін передбачає передачу різних змістів: денотативного, конотативного, прагматичного, естетичного і т. ін. - і спонукає до певної «відповідної» дії. Вплив адресата має на меті коригування його актуальної поведінки, зміну структур і сценаріїв свідомості, психологічних станів, оцінок тощо.

ВИРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ – комунікативна якість писемного чи усного мовлення. Полягає в доборі мовленнєвих одиниць (слів, речень), що найточніше, оригінально, переконливо передають думку висловлювання, привертають увагу читачів або слухачів, впливають на їхні емоції та почуття. В основі В. м. лежать деяка незвичність, новизна, своєрідність.

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ (ЕНДОФАЗІЯ) – механізм розумової діяльності людини; беззвучне мовлення, основними функціями якого є опрацювання й усвідомлення інформації, планування програми майбутнього мовленнєвого висловлювання.

ДИСКУРС – сукупність взаємопов'язаних висловлювань (текстів), що реалізуються в певних соціально-культурних, часових і просторових умовах з урахуванням діяльності учасників комунікації (адресата й адресанта); процес вербального й невербального спілкування. Мінімальною одиницею Д. є мовленнєвий акт.

ДИСКУСІЯ – усна (або писемна) форма організації мовлення, у процесі якої розглядаються протилежні точки зору; комунікативна взаємодія групи учнів, що організовується для обміну думками, обговорення спірного питання.

ДИСПУТ – форма організації попередньо підготовленого публічного обговорення складного суперечливого питання (про переглянутий кінофільм, виставу тощо), у ході якої наявні різні (іноді протилежні) погляди. Диспутом називають форму навчання (урок), що будується на основі заздалегідь підготовленої дискусії й

передбачає обговорення складного питання. Мета диспуту – надати можливість колективно пройти шляхом пошуку істини.

ДІАЛОГ – форма мовлення; ситуаційно зумовлене спілкування двох або кількох осіб, комунікативні ролі яких інверсуються (мовець стає адресантом, а адресат перетворюється на мовця, адресатом якого є перший мовець), за умови визнання учасниками спілкування спільної мети й напрямку комунікації.

ДОРЕЧНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови; добір, організація мовних засобів, що роблять мову відповідною меті, умовам, ситуації спілкування. Розрізняють доречність *стильову, контекстуальну, ситуативну, особистісно-психологічну*.

ДОРЕЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ – неодмінна ознака стилістично досконалого, довершеного, бездоганного за своїм змістом і структурою мовлення, яка найбільше відповідає тій конкретній ситуації, за якої і задля якої реалізується мовлення.

ДОСТАТНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови, яка виражає поняття кількості мовної інформації і відповідає вимогам певного функціонального стилю літературної мови, логічній завершеності думки.

ДОСТУПНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови; здатність даної форми мови бути зрозумілою комунікантам, полегшувати сприйняття вираженої інформації; відповідність повідомлення комунікативній сприйнятливості.

ДОЦІЛЬНІСТЬ МОВИ – комплекс комунікативних якостей, який виникає у процесі спілкування. Доцільність зумовлюється мовною свідомістю, функціональними стилями, соціальними ролями, ситуацією спілкування, різноманітністю комунікативних завдань та умов.

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ – ознака інтенсифікації значення слів за шкалою зменшення чи збільшення денотативних і конотативних ознак, зокрема логічного змісту, оцінок й емотивності. Експресивність переважно пов'язується з різними видами оцінок й емоціями суб'єкта мовлення й є засобом увиразнення тексту. Експресивність у цьому значенні вважається ширшою за емоційність за рахунок експресивізації логічних компонентів.

ЕМОЦІЙНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови, що виражає індивідуальний лад почуттів, переживань, настроїв, суб'єктивне ставлення особистості до висловлюваного, уникання експресивного дисонансу.

ЕСТЕТИЧНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови; оптимальний відбір й організація відповідно до комунікативних умов і завдань самого змісту, оптимальне мовне оформлення змісту, гармонія та цілісність тексту, якісність його зовнішнього оформлення у писемній формі і виконання в усній.

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ – комунікативний параметр, що визначає досягнення комунікативного співробітництва (кооперації) між адресантом й адресатом і спрямований на такий спосіб організації концептуальної структури тексту, який сприяє розумінню тексту з мінімальними зусиллями для читача.

ЗМІСТОВНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови, що визначається інформаційним наповненням висловлюваного, відповідністю його темі повідомлення.

ЗМІСТОВНІСТЬ МОВЛЕННЯ – глибоке осмислення теми й головної думки висловлювання, докладне ознайомлення з наявною інформацією цієї теми; різнобічне та повне розкриття теми, уникнення зайвого.

ІНТЕНСИВНІСТЬ МОВЛЕННЯ (від лат. *intensio* – напруження, посилення) – сила вимови звуків, слів, мовних тактів, що залежить від амплітуди коливань голосових зв'язок і пов'язана з особливостями мовного дихання.

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ – текстова-дискурсивна категорія, представлена суб'єктно-об'єктно-суб'єктною взаємодією адресанта й адресата на підставі знакового континууму тексту, інтенцій, стратегій, тактик комунікації та програми адресованості повідомлення тексту.

Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – С. 185.

КОМУНІКАНТ – особистість, яка здійснює комунікативний акт передачі інформації або сприймає й інтерпретує її.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ – здатність мобілізувати різноманітні знання мови (мовну компетенцію), паравербальних засобів, ситуації, правилі норм спілкування у відповідних контекстах чи ситуаціях. Комунікативна компетенція передбачає володіння не лише знаннями, а й уміннями й навичками побудови інтенційно-стратегічної програми комунікації, дотримання її і контролю за нею у процесі спілкування; орієнтації на співрозмовника, передбачення його реакції; вибору мовних і паравербальних засобів комунікації і їхнього декодування; подолання комунікативних перешкод, усунення комунікативних шумів, виходу із комунікативного цейтноту тощо. К. к. складається з мовленнєвої компетенції (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), мовної компетенції (знання одиниць мови та правил їх поєднання), предметної компетенції (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картину світу), прагматичної компетенції (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення).

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА – сукупність правил і традицій вербального і невербального спілкування, що склалися в тому або іншому соціумі і реалізуються у процесі комунікації.

КОМУНІКАТИВНИЙ НАМІР (ІНТЕНЦІЯ) – конкретно визначена мета висловлювання мовця, що є регулятором мовленнєвої поведінки партнерів. На визначення комунікативних намірів впливають мотивація, потреба, умови ситуації та ін.

КОМУНІКАТИВНІ ЯКОСТІ МОВИ – реальні властивості, характеристики її змістового наповнення і формального вираження, що складаються на основі певних типів відношень (“мова — мовлення”, “мова — мислення”, “мовлення — дійсність”, “мова — людина (адресат)”, “мова — умови спілкування” та ін.). Розрізняють такі комунікативні якості мови: *правильність, точність, логічність, чистота, образність, виразність та ін.*

КОМУНІКАЦІЯ (від лат. *com* типісо — спілкуюсь з кимось) – спілкування, передача інформації, думок, почуттів, волевиявлень людини. Розрізняють міжособистісну, масову комунікацію – за типом відносин між учасниками; мовленнєва (письмова й усна) – за засобом; в) паралінгвістична (жести, міміка); г) речово-знакова (продукти виробництва, образотворчого мистецтва та ін.).

КОНТАКТНЕ (ОСОБИСТІСНЕ) СПІЛКУВАННЯ – це таке спілкування, у процесі якого в людини, яка вступає в контакт, проявляється доброта як якість її особистості. Основна мета особистісного спілкування – забезпечення існування і представлення його внутрішнього світу, а тим самим і особистості. В умовах контактного спілкування виробляються специфічні межі не лише зовнішньої поведінки, а й „дозволеного” та „очікуваного” в цій групі розкриття внутрішнього світу особистості на межі її суверенності.

КОНТЕКСТ – сукупність умов висловлювання. Контекст може бути явним (експліцитним) – вербальним і невербальним, таким, що підлягає спостереженню, прихованим (імпліцитним), таким, що не підлягає безпосередньому спостереженню. У процесі навчання мови необхідно враховувати обидва види контексту: аналізувати мовні одиниці у взаємозв'язку та взаємозумовленості, з урахуванням ситуації спілкування, розуміти прихований зміст висловлювання.

КРЕАТИВНІСТЬ – 1) мовна здатність людини породжувати і розуміти безкінечну кількість висловлень з огляду на кінцеве число мовних засобів; 2) принцип залучення нової інформації, отримання нових знань і створення нових позначень цих знань.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ – дотримання літературних норм вимови, наголошення, слововживання, побудови словосполучень, речень, текстів; нормативність усної й писемної мови, що виражається в її правильності, точності, ясності, чистоті, логічності, доречності, виразності, а також у різноманітності граматичних конструкцій, багатстві словника, дотриманні в писемному мовленні орфографічних і пунктуаційних норм.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ – різновид комунікації, протиставлений монокультурній комунікації, який характеризується належністю співрозмовників до різних культур.

МІЖСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ – характерне для первинних груп, в яких усі члени підтримують між собою безпосередні контакти і спілкуються один із одним.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ – складова комунікативної компетенції; діяльність людини, спрямована на розуміння або створення тексту (усного чи писемного), що здійснюється в процесі мовленнєвої діяльності.

МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ – мовленнєва дія адресанта. Керована цільовою установкою мовного спілкування. Спрямована на зміну поведінки, психологічних станів, свідомості адресата, оцінки ним певного явища і ін.

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ – мікросистема національно-специфічних стереотипних стійких формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення контакту співрозмовників, дотримання або ж припинення спілкування.

МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР – одиниця мовлення як системно організованої репрезентації мови, дискурсивний інваріант, зразок ідеальної природи, що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів й інтенційно-прагматичними особливостями.

МОВЛЕННЄВІ ПОМИЛКИ – ненавмисні відхилення мовлення від норм мовної системи й узусу сфери спілкування, стилістичних норм, не викликані зміненими станами свідомості, патологією.

МОВЛЕННЄВІ УМІННЯ – уміння аналізувати тексти-взірці різних типів і стилів мовлення, визначати функції мовних одиниць у тексті, створювати власні висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації.

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ – мовне спілкування в конкретних ситуаціях, у яких реалізується необмежена можливість створення нових змістів, нових текстів із обмеженої кількості одиниць мовної структури.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ – це такий носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття і відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку. Мовна особистість – мовець, який забезпечує розширення функцій мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, виявляє природне бажання повернутися у повсякденному спілкуванні до рідної мови, до відродження культури, традицій народу, до вироблення зразків висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою.

МОВНА САМОСВІДОМІСТЬ – усвідомлення людиною самої себе як мовної особистості, своєї мовної діяльності в соціумі.

МОВНА СТІЙКІСТЬ – таке суспільно-політичне явище, в основі якого перебувають національні традиції; національна свідомість та солідарність; національна культура, духовна і матеріальна; національний мир і співробітництво з іншими народами, що живуть на території відповідного народу.

МОВНЕ ЧУТТЯ – мовний смак, що забезпечує ефективну комунікативну діяльність мовця, знання ним норм сучасної літературної мови в їх зіставленні зі стильовими нормами, в зіставленні з історично мінливими літературними нормами. М. ч. ґрунтується на знанні словника національної мови, володіння граматичними законами.

МОНОЛОГ – розгорнуте висловлювання однієї особи, звернене до однієї людини або певного колективу одночасно для повідомлення інформації, впливу або спонукування до дії.

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ – цілеспрямований процес інформаційного обміну, знаковими системами якого можуть бути біологічно доцільні поведінкові сигнали тварин, спрямовані на сумісну адаптацію до навколишнього середовища, парамови жестів і міміки, математична й комп'ютерна символіка, мистецтво, гра, телепатичний зв'язок і т. ін.

ОБРАЗНІСТЬ МОВИ – комунікативна якість мови, орієнтована на виникнення додаткових асоціативних зв'язків, тобто вживання слів і словосполучень у їх незвичному оточенні, зокрема, їх переосмислення у тропях.

ОПОСЕРЕДКОВАНЕ СПІЛКУВАННЯ – це комунікація, в яку включена проміжна ланка – третя особа, технічний засіб або матеріальна річ. Опосередкування може бути репрезентоване телефоном як засобом зв'язку, написаним текстом (листом), адресованим іншій людині або посередником.

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО (від лат. orator з oro — говорю) – майстерність виголошення усного слова, що ґрунтується на засвоєнні основних положень риторики, а також особистих якостях мовця. Див. жанри ораторського мистецтва.

ОФІЦІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ - (лат. officialis – урядовий, службовий), в якому кожний учасник намагається відповідати своїй соціальній ролі, підтримувати стриманий тон, дотримуватися всіх формальностей.

ПАРАВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ – супровідні для вербального мовлення знакові засоби, що відіграють значну роль у процесі спілкування, зокрема реалізують протишумову програму мовлення, доповнюють й уточнюють його, надають емотивності й експресивності і т. ін.

ПАУЗА – (лат. pausa, від гр. pauses – припинення, зупинка в мовленні) – коротка перерва в мовленні, у звучанні музичного твору; один із елементів інтонації, що бере участь у звуковій організації речення та його частин (членуванні, виділенні відокремлених членів тощо). Пауза може бути синтаксична. Попереджувальна, розділова.

ПЛЕОНАЗМ (від гр. pleonasmus — надмірність, перебільшення) – 1) багатослів'я, зворот, який містить у собі зайві слова з однаковими чи близькими значеннями; 2) стилістична фігура, яка будується як нагромодження синонімічних висловів, утворених з близькозначних слів.

ПОВАРТООВНІСТЬ МОВЛЕННЯ – логічність та лаконічність думки.

ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ – повна відповідність мовлення нормам літературної мови, одна з основ мовленнєвої культури.

РЕЦЕПЦІЯ – (лат. receptio - прийняття) – сприймання мовцем (читачем, слухачем) інформації, зумовлене його попереднім досвідом та мовною компетенцією.

РЕЦИПІЄНТ – (від лат. recipiens - той, що отримує, приймає) – той, хто сприймає мовну інформацію.

РИТОРИКА (гр. rhetorike — ораторське мистецтво) – філологічна дисципліна, що вивчає способи побудови художньо виразної мови; наука красномовства, ораторське мистецтво. Її місце на стику цілого ряду дисциплін — філософії, логіки, психології, лінгвістики, етики, сценічної майстерності, літературознавства. Риторика інтегрує в собі змістові компоненти цих наук.

РИТОРИЧНЕ ЗАПИТАННЯ – стилістична фігура виразності й емоційності мови, яка у формі запитання передає ствердження чи заперечення.

РИТОРИЧНЕ ЗВЕРТАННЯ – стилістична фігура, що будується як висловлювання, адресована до неживого предмета, абстрактного поняття, відсутньої особи тощо.

СПІЛКУВАННЯ (КОМУНІКАЦІЯ) – своєрідна форма зв'язку людей у процесі їхньої пізнавально-професійної діяльності, обмін інформацією, що здійснюється за допомогою різних засобів, насамперед мови, а також дорожніх знаків, світлових, кольорних, звукових сигналів, предметів-символів тощо. Засоби передачі інформації, тобто засоби спілкування поділяються на вербальні (словесні) та невербальні (несловесні). Невербальні засоби спілкування – це жести, міміка, рухи, погляд, поза, а також різні несловесні символи й знаки.

СПОСОБИ СПІЛКУВАННЯ – засоби регулювання інтерактивності в комунікації. Виділяють десять способів спілкування: *домінантний*, що виражає прагнення знизити статус обличчя співрозмовника; *драматичний*, що характеризується перебільшеною емоційністю мовлення; *дискусійний*, який передає прагнення довести якусь тезу, положення; *заспокійливий*, спрямований на зниження тривожності спілкування; *вражаючий*, що має на меті вразити, здивувати, шокувати співрозмовника; *точний*, який характеризується точністю, недвозначністю

висловлень; уважний, що виражає зацікавленість, увагу до партнера; *дружній* – як заохочення до подальшого спілкування; *відкритий* – як щире вираження власної думки, почуттів; *натхненний*, що передбачає часте використання жестикуляції, міміки тощо.

ТЕКСТ (від лат. *tekstum*— тканина, зв'язок, побудова) – повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) речень і має певну змістову і структурну завершеність.

ТОЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ – знання й використання у мовленні точних слів, словосполучень, зафіксованих у спеціальних довідниках. Треба прагнути виражати думку адекватно предмету, що є важливою передумовою якісного, ефективного мовлення, дієвої комунікації. Негативне враження може викликати та ділова людина, яка байдужа до точного вживання термінів, багатозначних слів, паронімів. Це іноді призводить до зниження її інтелектуального, професійного авторитету, професійних втрат на вході-виході інформації.

ФАТИЧНЕ СПІЛКУВАННЯ – спілкування, у процесі якого співбесідники встановлюють (тобто повертають увагу до себе як до учасника спілкування), підтримують або переривають контакт. Серед засобів фатичного спілкування, які використовуються педагогами, використовуються такі, як *будь ласка, дякую, спасибі*.

ФОРМИ МОВЛЕННЯ – усне і писемне мовлення, що співвідноситься між собою. Для форм мовлення характерні такі ознаки: змістовність, ясність, точність, логічна повартвовність, переконливість, правильність і т. ін., у той самий час вони мають свої особливості. Усне мовлення первинне за своїм походженням, а писемне – вторинне, усне мовлення відтворюється за допомогою звукової сторони мови, а писемне за допомогою графічних знаків тощо.

ЦІЛІСНІСТЬ (ЦІЛІСТЬ) ТЕКСТУ – це функціонально-комунікативна співвіднесеність тексту з певним (конкретним) об'єктом. Цілісним не можна вважати висловлювання, позбавлене тематичної цілісності.

ШВИДКІСТЬ МОВЛЕННЯ – властивість **мовлення, що** полягає у кількості виголошених мовних елементів за одиницю часу.

ЯКОСТІ МОВЛЕННЯ – це його реальні змістові та формальні властивості, як-от: правильність, чистота, точність, виразність, багатство, логічність, доречність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Ботвина І.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2021. 190 с.
2. Городенська К.Г. Синтаксична специфіка української наукової мови. *Українська термінологія і сучасність*. Київ: КНЕУ, 2021. Вип. 4. С. 11-15.
3. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 2021. 307 с.
4. Михайлова О.Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості: навч. посіб. / О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопар. Харків: ХНУ імені М. Каразіна, 2021. 97 с.
5. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект). Київ: Наука, 2021. 303 с.
6. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 312 с.
7. Основи наукового мовлення: навч.-метод, посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2020. 80 с.
8. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 215 с.
9. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. О.М. Семенов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 216 с.

Додаткова література

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2023. 432 с.
2. Довідник з культури мови: Посібник / С.Я.Єрмоленко, С.П.Бибик, Н.М.Сологуб та ін.; За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Вища школа, 2021. 399 с.
3. Єрмоленко С.Я. Науковий стиль. *Українська мова: Енциклопедія*. - 3-тє вид., змін, і допов. Київ: УЕ імені м. Бажана, 2021. С 421, 422.
4. Культура української мови: Довідник / За ред. В.М. Русанівського. Київ: Либідь, 2020. 302 с.
5. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / За ред. Н.Д. Бабич. Чернівці: Книги ХХ ст., 2019. 572 с.
6. Ярема С. На теми української наукової мови. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 44 с.

15. Інформаційні ресурси

1. <http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>
2. <http://chak-chy-pravylno-my-hovorymo.wikidot.com/>
3. <http://kultura-movy.wikidot.com/>
4. <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
5. <http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
6. <http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/>
7. <http://ros-ukr-idioms.wikidot.com/http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>

Навчально-методичне видання

Надія Дмитрівна Черкес,
кандидат філологічних наук, доцент

НАУКОВЕ МОВЛЕННЯ ЛІКАРЯ
Конспект лекцій з вибіркової дисципліни
для студентів галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 Педіатрія»

*Навчально-методичне видання містить конспект лекцій з авторського курсу вибіркової компоненти «Наукове мовлення лікаря», проблемні питання, поради, список рекомендованої літератури, визначення основних понять.
Адресовано студентам медичного факультету ЗВО медичного профілю.*